

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Juhan Suzdalev

**LEMMIKLOOMADE PIIRIÜLETUSE KITSASKOHAD
MAKSU- JA TOLLIAMETI NING PÕLLUMAJANDUS- JA
TOIDUAMETI VAATEST**

Lõputöö

Juhendaja:

Elika Brosman, BA

Kaasjuhendaja:

Heigo Vija, MA

Tallinn 2024

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2024
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Lemmikloomade piiriületuse kitsaskohad Maksu- ja Tolliameti ning Põllumajandus- ja Toiduameti vaatest</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: Challenges in cross-border movement of pets from the perspective of the Tax and Customs Board and the Agricultural and Food Board</p> <p><i>Lühikokkuvõte:</i></p> <p>Lõputöö on koostatud eesti keeles ja koosneb 52 leheküljest. Lõputöös on kasutatud 48 allikat, millele on tekstis viidatud. Lõputöös on olemas inglisekeelne kokkuvõte.</p> <p>Käesoleva lõputöö uurimisprobleem on sõnastatud küsimusena: kas ametkondadevaheline koostöö lemmikloomade piiriületuse kontrollimisel on hästi korraldatud? Probleemi lahendamiseks on autor püstitanud eesmärgi: selgitada praegune ülesannete jaotus lemmikloomade piiriületuse korralduses erinevate ametkondade vahel ning tuvastada sellega seotud riskid. Selleks, et lahendada uurimisprobleemi ning jõuda eesmärgini, on viidud läbi intervjuud. Lõppvalimi moodustas neli Maksu- ja Tolliameti ametnikku, kaks Põllumajandus- ja Toiduameti ametnikku ja üks Politsei- ja Piirivalve ametnik. Uuringust selgus, et ametkondadevaheline koostöö lemmikloomade piiriületuse kontrollimisel on üldiselt hästi korraldatud, kuid siiski esineb probleeme, mida ametid peavad lahendama, et muuta koostöö veelgi paremaks. Töö lõpus tehti mitmeid ettepanekuid, kuidas saaks lemmikloomade piiriületuse kontrolli ametkondade vahel paremini korraldada.</p>	
<p>Võtmesõnad: Lemmikloomade piiriületus, ametkondadevaheline koostöö, piiriületuse kontroll, ametnike teadmised</p>	
<p>Võõrkeelsed võtmesõnad: Cross-border movement of pets, interagency cooperation, border control of crossings, officials' knowledge</p>	
<p>Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu</p>	
<p>Töö autor: Juhan Suzdalev</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p>	
<p>Allkiri:</p>	<p>Kommentaar (soovi korral):</p>
<p>Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja: Elika Brosman</p>	<p>Allkiri: allkirjastatud digitaalselt</p>
<p>Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja: Heigo Vija</p>	<p>Allkiri: allkirjastatud digitaalselt</p>
<p>Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor: Kerly Randlane</p>	<p>Allkiri: allkirjastatud digitaalselt</p>

Sisukord

TERMINITE JA LÜHENDITE LOETELU	4
SISSEJUHATUS	5
1. NÕUDED PIIRIÜLETUSEKS JA NENDEGA KAASNEVAD RISKID	9
1.1 Mikrokiibi ja tätoveeringu nõuded	9
1.2 Vaktsineerimisenõuded	10
1.3 Lemmiklooma pass	14
1.4 MTA ja PTA koostöö	18
2. EMPIIRILINE UURING	20
2.1 Uuringu meetod, protsess ja valim	20
2.2 Intervjuu tulemuste analüüs	22
2.2.1 Kaasnevad riskid ja kontrolli mõjutavad tegurid	22
2.2.2. MTA ja PTA vahelised probleemid koostöös	28
2.2.3 Teadmised ja võimalused nende arendamiseks	33
2.3 Järeldused ja ettepanekud	36
KOKKUVÕTE	40
SUMMARY	43
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	46
Lisa 1. Intervjuu koodipuu	51
Lisa 2. Uurimisküsimuste seos intervjuu küsimustega	52

TERMINITE JA LÜHENDITE LOETELU

EL – Euroopa Liit

MTA – Maksu- ja Tolliamet

NAKKUSHAIGUS – Haigus, millesse võib nakatuda kokkupuutel nakatanud inimese või loomaga

PPA – Politsei- ja Piirivalveamet

PTA – Põllumajandus- ja Toiduamet

RFID – Radio frequency identification (raadiosagedustuvastus)

ZOONOOS - Mets- ja koduloomade nakkushaigused, mis võivad edasi kanduda inimesele. Samuti võivad inimesed nakatada loomi.

VS - Veterinaarseadus

SISSEJUHATUS

Viimastel aastatel on reisimise populariseerimisele olulist mõju avaldanud COVID-19 pandeemia (Sanda, 2022, p. 2). Selle perioodi jooksul vähenes reisimiste arv märkimisväärselt, kuna paljud riigid sulgesid oma riigipiirid ja inimesi ei lastud riiki sisse (Gössling, 2021, p. 7). Kodutuid koeri ja kasse adopteeriti loomade varjupaikadest pandeemia ajal enneolematult palju, kuna inimesed püüdsid füüsilise isolatsiooni vastu võidelda ja stressiga toime tulla. Enne pandeemiat adopteeriti Ühendkuningriigis umbes 15 looma päevas. Täieliku sulgemise ajal tõusis see aga ligikaudu 26-ni päevas. (Jalongo, 2021, pp. 1069-1070) Pärast riigipiiride avamist hakati palju rohkem reisima (Gössling, 2021, p. 7). Aina rohkem võtavad inimesed reisile kaasa lemmikloomi, nende piiriületusele on kehtestatud eraldi tingimused (Euroopa parlamendi ja nõukogu määrus nr 576/2013), millega reisija peab piiriületusel arvestama.

Lemmikloomade riigipiiri ületamiseks on Euroopa Liit (edaspidi EL) kehtestanud ühtsed regulatsioonid EL-i liikmesriikidele, mida liikmesriikide ametnikud peavad jälgima (Pickvisa, 2021). Need nõuded on mõeldud EL-i territooriumil olevate lemmikloomade ja inimeste kaitseks ning tõkestada zoonooside levikut. Zoonoos on mets- ja koduloomade nakkushaigused, mis võivad edasi kanduda inimesele. Samuti võivad inimesed nakatada loomi. (Põllumajandus- ja Toiduamet, 2020) Kuigi EL on kehtestanud ühtsed reeglid lemmikloomade piiriületuseks, esineb siiski mõningaid kitsaskohti, mida tuleks lahendada. Lemmikloomade piiriületus Euroopa Liidus nõuab veterinaarsete nõuete täitmist, sealhulgas vaksineerimisi ja mikrokiipe (Euroopa parlamendi ja nõukogu määrus nr 576/2013). Reisijad võivad kohata raskusi, kui nende lemmikloomad ei vasta nõuetele või kui neil on erandlikud terviseprobleemid. Lisaks võivad lemmikloomad kogeda stressi (Bergeron, et al, 2002) ja ebamugavust piiriületuse, lennureiside ja pikaajalise transpordi korral. See võib mõjutada lemmikloomade heaolu, põhjustada ebameeldiva kogemuse omanikule ja kontrolli läbi viivale ametnikule.

Kuigi EL on kehtestanud ühtsed reeglid lemmikloomadega reisimisele, ei anna määrus nr 576/2013 ühtset ülevaadet kõikide loomade nõuete kohta. Euroopa Liidu lemmikloomapass on ette nähtud ainult koertele, kassidele ja valgetuhkrutele (Your Europe, 2023). Teiste lemmikloomade jaoks pole piiriületuseks eraldi nõudeid kehtestatud. Seega ei ole ametkondadele selgeid riske õigusaktis välja toodud, vaid ametid peavad riskid ja probleemid ise välja selgitama.

Veterinaarseaduse (edaspidi VS) §9 (Veterinaarseadus, 2023), Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2016/429 artikli 4 punkti 55 tähenduses ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 576/2013 kohaselt on pädev asutus lemmikloomi kontrollima Põllumajandus- ja Toiduamet (edaspidi PTA). Veterinaarseadusest tulenevalt on MTA ülesanne kontrollida kuni viie lemmiklooma piiriületust, kui tegemist on koera, kassi või valgetuhkruga, kes on EL määruse nr 576/2013 Lisa A-s loetletud lemmikloomad. Lisaks teostab MTA loomade piiriületusel kontrolli nende loomade suhtes, kes on välja toodud samas määruse B-osas: selgrootud, dekoratiivsed veeloomad, kahepaiksed, roomajad ning osaliselt linnud ja närilised. B-osas loetletud loomadele ei ole kehtestatud eraldi tingimusi piiriületuseks (Euroopa Parlament ja nõukogu, 2013).

Juhul kui lemmikloomi on rohkem kui viis, tegeleb loomade piiriületusega PTA. MTA ametnikel puuduvad praktilised teadmised lemmikloomade kohta, mistõttu neil on raskusi lemmikloomade haiguste tuvastamisel. Luhamaa piiripunkt on ainus tunnustatud piiripunkt ning seal on PTA ametnikud igal ajal kättesaadavad, et lemmikloomi aidata kontrollida (Põllumajandus- ja Toiduamet, kuupäev puudub). Teistes piiripunktides ei ole PTA ametnikel kohustust väljakutsel appi tulla, vaid nad saavad juhul, kui kokkulepe on saavutatud. See tähendab, et juhul kui on vaja lemmiklooma üle kontrollida, võib tekkida olukord, kus PTA ametnikke tuleb pikalt oodata. See olukord võib tekitada stressi nii ametnikele, reisijatele kui ka lemmikloomadele.

Lõputöö teema on aktuaalne, sest lemmikloomade piiriületus toob kaasa mitmeid riske, mida tuleb ennetada ning selleks on vajalik hea koostöö erinevate ametiasutuste vahel. Lemmikloomade piiriületusega seotud riskid hõlmavad puudulikku mikrokiipi, mille tõttu ei saa kindlaks teha, kas loomal on kehtiv vaksineering, võltsitud dokumente ning haigestunud lemmiklooma, kes võib riiki tuua nakkushaigusi (Terviseamet, kuupäev puudub). Lisaks on lemmikloomade salakaubandus muutunud organiseeritud kuritegevuseks (Maher & Wyatt, 2021, p. 519), seega on äärmiselt oluline tõendada piirikontrollis selliseid rikkumisi. Viimastel aastatel on reisijaga kaasas olevate lemmikloomade arv impordi suunal märgatavalt suurenenud, sealhulgas juhtumeid, kus on avastatud lemmikloomade dokumentide võltsimist (Maksu- ja Tolliamet, 2021). Selle taustal on oluline tugevdada piirikontrolli ning teha koostööd erinevate ametkondade vahel, et tõhusamalt ennetada ja tuvastada lemmikloomade ebaseaduslikku kaubandust ning vähendada nakkushaiguste levikut.

Jõemägi (2012) uuris oma lõputöös tollis kehtivate keeldude ja piirangute osas inimeste teadlikkust ning vähesel määral käsitles ka lemmikloomade piiriületust. Samuti käsitles Randoshkina (2017) oma lõputöös, mis keskendus Maksu- ja Tolliameti ning Politsei- ja Piirivalveameti ametnike koostööle Narva piiripunkti näitel, vähesel määral lemmikloomade piiriületust. Antud teema on uudne, kuna seni pole lemmikloomade piiriületust ega MTA ja PTA koostööd sellises ulatuses uuritud.

Aktuaalsusest ja uudisusest tulenevalt sõnastati uurimisprobleem küsimusena: kas ametkondadevaheline koostöö lemmikloomade piiriületuse kontrollimisel on hästi korraldatud?

Uurimisprobleemist tulenevalt püstitati täpsustavalt kolm uurimisküsimust:

1. Millised on kehtestatud regulatsioonidega kaasnevad riskid ja mis tegurid mõjutavad lemmikloomade kontrolli?
2. Millised probleemid esinevad ametkondadevahelises koostöös, mis takistavad avastada lemmikloomade piiriületusele kehtestatud nõuete rikkumisi?
3. Millised on MTA ametnike teadmised lemmikloomade piiriületuse rikkumiste tuvastamiseks?

Lõputöö eesmärk on välja selgitada praegune ülesannete jaotus lemmikloomade piiriületuse korralduses erinevate ametkondade vahel ning tuvastada sellega seotud riskid. Kuna MTA ja PTA vastutavad lemmikloomade piiriületusel kehtestatud nõuete kontrollimise eest, on oluline mõista, kuidas nende ametkondade ülesanded selles valdkonnas jaotuvad ning leida lahendusi võimalikele probleemkohtadele.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade lemmikloomadele kehtestatud nõuetest Euroopa Liidus ja Eestis
2. Analüüsitakse ekspertide hinnanguid kehtestatud nõuete peamistest kitsaskohtadest
3. Teha ettepanekuid, kuidas võiksid olla kontrollülesanded jaotatud ametkondade vahel

Lõputöö raames viiakse läbi kvalitatiivne empiiriline uuring (Laherand, 2008, lk 24), sest soovitakse uurida sündmust detailselt. Andmekogumismeetodina kasutatakse ekspertintervjuud (Laherand, 2008, lk 177). Intervjuumeetod valiti, sest see on paindlik ja sellega saab reageerida vastavalt olukorrale ja vastajale. Intervjuu käigus saame teavet lemmikloomadega piiriületuse kitsaskohtadest ning see annab võimaluse esitada täiendavaid küsimusi intervjuueeritavale (Laherand, 2008, lk 179). Intervjuueeritavateks on

ametnikud, kes vastutavad lemmikloomade piiriületuse kontrolli eest, seega kasutatakse eesmärgistatud valimit. Kvalitatiivses küsitluses esitatakse avatud küsimusi, kus vastaja saab anda vabu kirjeldusi, esitada arvamused ja anda hinnanguid. (Õunapuu, 2014, lk 159)

Lõputöö koosneb kahest peatükist ning tugineb teadusallikatele. Esimeses peatükis selgitatakse ja analüüsitakse teadusartiklite, muu erialakirjanduse ja õigusaktide põhjal, millised on lemmikloomade piiriületusega kaasnevad kitsaskohad ametkondade vahel. Lõputöö teises osas viib autor läbi ekspertintervjuud eesmärgiga välja selgitada peamised kitsaskohad, mis ilmnevad lemmikloomade piiriületusel ametkondade vahel.

1. NÕUDED PIIRIÜLETUSEKS JA NENDEGA KAASNEVAD RISKID

1.1 Mikrokiibi ja tätoveeringu nõuded

Mikrokiip on väike raadiosagedustuvastusseade (RFID), mis on suletud kapslisse ja paigaldatud looma nahaalusesse koesse, et tagada looma pidev elektrooniline identifitseerimine (McGreevy, *et al*, 2019, p. 2). Tüüpiline RFID-süsteem koosneb kolmest komponendist: antennist, saatjast ja transpondrist, mis on elektrooniliselt programmeeritud unikaalse teabega. Esimene laialt kasutusele võetud RFID-seade võeti kasutusele II maailmasõja ajal, kui britid paigaldasid RFID-transpondereid sõjalennukitele, et eristada omi lennukeid vaenlase omadest (Domdouzis, *et al*, 2007, pp. 350-351).

Lemmiklooma mikrokiibil on kolm komponenti: antenn signaali edastamiseks, kondensaator, mis võimendab signaali, et skanner suudab selle tuvastada ja mikrokiip, millesse on programmeeritud kordumatu 15-kohaline number (McGreevy, *et al*, 2019, p. 2). Mikrokiibid on parim meetod looma püsivaks identifitseerimiseks. Iga mikrokiip edastab unikaalse identifitseerimisnumbri ning seda ei saa eemaldada ega muuta võrreldes tätoveeringuga. Mikrokiibid on väiksed, peaaegu valutud paigaldusel ning neid saab paigaldada noortele loomadele. Loom ei pruugi mikrokiibi olemasolu kunagi märgata ja see ei tekita loomale ka ebamugavust elades. (Scott, *et al*, 2015, p. 351)

Mikrokiibi olemasolu ei tähenda alati, et omanik on võimalik üles leida. Iirimaal on aina enam puudulike andmetega andmebaase, mis viib olukorrani, kus suur hulk lemmikloomi saavad kiibid, mille omanikke ei saa tuvastada (Moriarty, 2012, p. 432). Kadunud lemmiklooma tagastamine omanikule on praktiliselt võimatu, kui tema andmed ei ole täpsed. Aegunud telefoninumbrid, aadressid ja isegi omanike nimed koos tõsiasjaga, et paljusid lemmikloomi ei registreeritud algselt, muudavad täielikult mikrokiibistamise mõttetuks. Mitmetes arenenud riikide varjupaikadesse on toimetatud hulkuvaid lemmikloomi mikrokiipidel olevate valede kontaktandmete tõttu. Valede andmete tõttu ei saa neid lemmikloomi tagastada omanikele ja ei ole tõenäoline, et neile uus omanik leitakse. (Goodwin, *et al*, 2018, p. 2)

Lemmiklooma tuvastuseks sobib ka tätoveerimine, mis on tehtud enne 3. juulit 2011. Tätoveeringul peab olema selgelt välja loetav tähtnumbriline kood, mis tagab lemmiklooma omanikule tagastamise kadumise korral. (Euroopa Parlament ja nõukogu, 2023). Enamasti kasutatakse looma tätoveerimise korral rohelist tinti, kuna seda ei saa segi ajada pigmendiga ja võrreldes musta tindiga on see loomal selgemini nähtav, (Schweighofer-Stuckenberg., 2012, p. 561).

Praegusel hetkel on endiselt lemmikloomi, kellel on mikrokiibi asemel tätoveering, mis muudab piiriületuse ajal lemmiklooma kontrollimise keerulisemaks. Tätoveeringu probleemiks on piiratud nähtavust. Kõhu- või kõrva tätoveeringu jälgimiseks on vaja looma käsitseda ja võib-olla isegi karva maha ajada. Tätoveeringu tuhmumine muudab selle kontrollimise keeruliseks. (Benka., 2015, p. 811) Piiriületust kontrollival tolliametnikul võib olla raskusi lemmikloomal oleva tätoveeringu leidmisega, mis seab väljakutse nii lemmiklooma kui ka ametniku jaoks. Kuigi ametnikud peavad kontrollima tätoveeringu olemasolu, nõuab see lemmiklooma käsitlemist. Sotsialiseerimata lemmiklooma käsitlemine muudab ametniku ülesande veelgi keerulisemaks, kuna lemmikloom võib olla agressiivne ning võib tekitada ametnikule vigastusi kontrolli ajal. (Benka., 2015, p. 812)

1.2 Vaksineerimisnõuded

Peamiseks põhjuseks, miks Euroopa Liit kehtestas vaksineerimisnõuded lemmikloomadele on marutaudi leviku tõkestamine. Koerad on inimeste marutaudi surmajuhtumite peamine allikas, põhjustades kuni 99% kõigist marutaudi ülekandumistest inimestele (World Health Organization, 2023). Peamiselt saavad koerad marutaudi hulkuvatelt koertelt, kel juba on see haigus ning seejärel võib haigus levida lemmikloomalt inimesele, kui lemmikloom ründab teda. Hailemichael jt (2022, pp. 13-14) simulatsioon näitab, et marutaudi leviku tõhusaks tõkestamiseks on vajalik vaksineerimine, samuti nakatunud loomade eemaldamine populatsioonist.

Marutaud põhjustab olulist suremust nii inimeste kui ka loomade hulgas üle maailma (Weese, 2017, p. 37). Vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele nr 576 (2013) peavad koerad, kassid ja valgetuhkrud olema vaksineeritud marutaudi vastu juhul, kui neid soovitakse transportida teise riiki. Marutaud on vaktsiinidega ennetatav haigus, mis esineb enam kui 150 riigis ja territooriumil. Nakkushaigus põhjustab igal aastal kümneid tuhandeid surmajuhtumeid, peamiselt Aasias ja Aafrikas, kellest 40% on alla 15-aastased

lapsed. (World Health Organization, 2023) Marutaudi nakkused inimestel on peaaegu alati surmavad (Weese, 2017, p. 37), mistõttu on oluline tuvastada nakatunud loomad piiril, et vältida haiguse levikut.

Sagedasemad marutaudi sümptomid hõlmavad järsku muutust looma tavalises käitumises (näiteks sõbralik loom muutub kartlikuks või agressiivseks), metsloomade hirmu kaotust inimeste suhtes, suurenenud süljeeritust, neelamisraskusi, rändurmeelsust, tundlikkuse suurenemist helide ja valguse suhtes, ebakindlat kõnnakut ning halvatust enne surma (Põllumajandus- ja Toiduamet, 2023). Piiriületuse kontrollimisel peaksid ametnikud pöörama tähelepanu lemmiklooma käitumisele ja üldisele tervislikule seisundile, et vältida marutaudiga nakatunud looma piiriületust. Kuigi alates 2013. aastast on Eesti kuulutatud marutaudivabaks riigiks (World Organisation for Animal Health, 2013), võib haiguse uuesti levimiseks piisata ühest nakatunud metsloomast, kes ületab piiri, või vaksineerimata ja nakatunud lemmikloomast. Venemaal on endiselt palju marutaudi juhtumeid nii inimestel kui loomadel. Samuti esineb marutaudi mitmetes riikides, kuhu reisitakse koos lemmikloomadega, nagu näiteks Ukrainas, Valgevenes, Poolas, Türgis, Bosnia ja Hertsegoviinas, Serbias, Rumeenias, Bulgaarias ja mujal. (Põllumajandus- ja Toiduamet, 2023)

Selleks, et lemmikloom saaks liikuda liikmesriikide vahel või kolmandatest riikidest, peab lemmikloom olema vaksineeritud marutaudi vastu. Siiski on ka erandeid, mis võimaldavad lemmikloomal riiki siseneda mittekaubanduslikul eesmärgil. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus nr 576/2013 artikli 7 järgi võivad liikmesriigid erandina lubada lemmikloomade mittekaubanduslikku liikumist teise liikmesriigi territooriumilt oma territooriumile, kui lemmikloomad on nooremad kui 12 nädalat ega ole marutaudi vastu vaksineeritud, või lemmikloomad on vanuses 12–16 nädalat, on vaksineeritud marutaudi vastu, kuid ei vasta veel marutaudi antikehade tiitrimise testi nõuetele. Kui lemmikloom vastab nendele tingimustele, võib veterinaar anda eriloa riiki sisenemiseks. Selle loa saab anda ainult juhul, kui omanik või volitatud isik esitab allkirjastatud deklaratsiooni, et lemmikloomadel ei ole olnud alates sünnist kuni mittekaubandusliku transpordi hetkeni kokkupuuteid marutaudile vastuvõtliku liiki kuuluvate metsloomadega või kui lemmikloomad on koos oma emaga, kellest nad on veel sõltuvad. Lisaks peab lemmiklooma emaga kaasas olema identifitseerimisdokumente, mis tõendavad, et enne poegimist on ema saanud marutaudivastase vaksineerimise vastavalt Euroopa Liidus kehtivatele nõuetele. (Euroopa Parlamendi ja nõukogu, 2013) Euroopa Parlamendi ja

nõukogu määrus nr 576/2013 ei sätesta selgelt, kas veterinaar peab tegema ka sellisel juhul füüsilist kontrolli lemmikloomade üle. Seetõttu võib juhtuda, et Eestisse saabuv loom on marutaudiga nakatunud, mis omakorda võib ohustada ka Eestis viibivaid lemmikloomi.

Vaatamata Euroopa Liidus kehtestatud regulatsioonidele võib marutaudi nakatunud loomade import toimuda piirikontrollide ebaõnnestumise, importreeglite teadmata jätmise või nende reeglite tahtliku rikkumise tõttu. Enamiku juhtudest on turistide teadmatus nakkushaiguste importimise ohtudest ja loomade liikumist reguleerivatest reeglitest põhiline põhjus. Trend loomade importimisel, kellel marutaud on peiteperioodis, jätkub ning liikmesriikidel tuleb jätkuvalt pöörata tähelepanu meetmetele, mis vastavad võimalikele riskidele ja marutaudi puhangu tagajärgedele. Selle tähelepanu alla kuulub kiire reageerimine kahtlustatavate haigusjuhtumite korral, marutaudi diagnostilise võimekuse ja varuplaanide säilitamine ning liikmesriikidevahelise koostöö tugevdamine haiguse sissetoomisega tegelemisel. (Nicholas, *et al*, 2011, pp. 753-754)

Marutaudi juhtumeid põhjustab turistide teadlikkuse puudumine ohtudest, mis kaasnevad marutaudi importimisega riikidest, kus haigus on endeemiline ja vaktsineerimisprogrammid ei ole piisavalt tõhusad (Gautret, *et al*, 2011, p. 2191). Enne lemmikloomaga reisimist on oluline tutvuda sihtkoha marutaudi olukorraga, kuna see annab turistile vajalikku teavet ja võimaldab vajadusel asjakohaselt käituda. Lemmikloomade impordiga seotud risk sõltub nii geograafilisest asukohast kui ka turismimudelitest. Näiteks Prantsusmaal on marutaudseid koeri sageli imporditud Marokost, kust turistid reisivad autoga läbi Hispaania. (Cliquet, *et al*, 2014, p. 906) 2013. aastal esines Prantsusmaal ja Hispaanias kaks imporditud juhtumit, mis mõlemad pärinesid Marokost (Picard-Mayer, *et al*, 2013, p. 16). Lemmikloomi tuleb seroloogiliselt testida tunnustatud laboris, mille tulemus peab olema positiivne vähemalt 30 päeva pärast vaktsineerimist ja kolm kuud enne nende liigutamist teatud kolmandatest riikidest Euroopa Liitu. Kogemus näitab, et lemmikloomamaomanikud, veterinaarid ning sisenemiskontrolli teostavad ametnikud pole sellest reeglist piisavalt teadlikud. (Cliquet, *et al*, 2014, p. 907)

Nakatunud ja marutaudivabad Euroopa riigid teatavad regulaarselt imporditud marutaudijuhtumitest kasside ja koerte puhul. Enamikul neist juhtudest on loomad vaktsineerimata kutsikad või noored koerad. (Cliquet, *et al*, 2014, p. 906) Augustis 2011

teatati Prantsuse veterinaarteenistustele koeramarutaudi juhtumist. Prantsuse kodanikud leidsid koera Marokos, kus nad veetsid puhkust, ning võtsid hulkuva kutsika endale. Nad reisisid koeraga tagasi Prantsusmaale autoga ja parvlaevaga. Koer ei olnud vaktsineeritud marutaudi vastu ning oli liiga noor, et vastata vaktsineerimise ja importimise nõuetele ning koer toodi riiki ebaseaduslikult. Kutsikas hukkus 7. augustil veterinaarkliinikus ning 11. augustil kinnitati koeral marutaudi diagnoos. Kokku teatas 19 inimest otsekontaktist koeraga. Üks inimene teatas hammustamisest ja sai vaktsineerimise ning marutaudi immunoglobuliini. Teine inimene sai koera poolt limpsatud nahakahjustusi ja sai ainult vaktsiini. Seitsmeteistkümmel inimesel olid vaid esimese kategooria kokkupuuted ja nad ei saanud profülaktilist marutaudiravi. Veterinaar, kes koera eest hoolitses, oli varasemalt vaktsineeritud ja sai seetõttu ainult täiendava vaktsiiniannuse. Veel üks koer, üks kass ja kaks kassipoega olid selle koeraga otsekontaktis perekonna Prantsusmaal asuvas elukohas. Koer oli tuvastatud mikrokiibi abil ja oli varem vaktsineeritud marutaudi vastu. Pärast kokkupuudet marutaudi nakatunud kutsikaga sai ta vastavalt Prantsusmaa regulatsioonidele täiendava vaktsiiniannuse. Kass ja mõlemad kassipojad ei olnud enne koeraga kokkupuudet vaktsineeritud ega mikrokiibitud ning seetõttu nad hukati. (Mailles, *et al*, 2011, pp. 1-2)

Kuigi marutaudi oht vähenes peamiselt edukate ORV-programmide tõttu, on rebasemarutaud Ida- ja Lõuna-Euroopas endiselt risk. Sellistes piirkondades on suured hulkuvate koerte populatsioonid. Seni rakendatud marutaudi kontrollprogrammid, mis peaksid olema osa populatsioonide kontrollimise meetmetest, ei ole osutanud edukaks. Ida-Euroopas võisid marutaudivastased meetmed olla vähem efektiivsed mitmel põhjusel. Üks põhjus on piiratud ressursid ja infrastruktuur nakkushaiguste kontrollimiseks ja ennetamiseks. Lisaks on mõnes piirkonnas keerulised geograafilised tingimused ja ulatuslik loomade rändamine, mis muudab haiguse leviku kontrollimise raskeks. EL-i loomade heaolu seadusandlus peab aitama rakendada tõhusaid kontrollimeetmeid hulkuvate loomade massilise tapmise asemel, mis pole kestlikult efektiivne meetod. (Cliquet, *et al*, 2014, p. 907) Selleks, et haigust peatada, peaksid kõik liikmesriigid tõhusalt kontrollima Euroopa Liidu piiril, sest pärast liitu sisenemist kontrollitakse lemmikloomade liikumist ainult osaliselt ja toimub vaba liikumine. Rangema piirikontrolli abil saab tõkestada nakkushaiguse levikut Euroopa Liidu territooriumile.

Tallinna lennujaamas on veterinaaride kättesaamisega suur probleem, kuna nad tulevad kohale vaid kokkuleppel. Ent kui loom peaks nädalavahetusel saabuma ja võib olla haige, võib veterinaari kutsumine kauem aega võtta. Kahjuks ei ole Tallinna lennujaamas sobivaid kohti lemmikloomade hoidmiseks ega jalutamiseks. Helsingi lennujaamas on aga loomadele mõeldud tualettruumid, kus lemmikloomad saavad viibides lennujaamas käia. Üks lemmikloomade tualettruumidest asub alal, kus lennud suunduvad väljapoole Euroopa Schengeni ala. (Yle, 2020) See võimaldab lemmikloomade omanikel loomi pikema ooteaja jooksul hõlpsamini hooldada ja neile jalutuskäike korraldada, vähendades sellega loomade stressi piiriületusel. Seega, et pakkuda lemmikloomadele paremat hoolitsust ja vähendada nende stressi lennujaamas pikema viibimise ajal, võiks ka Tallinna lennujaamas kaaluda lemmikloomadele mõeldud tualettide ehitamist, võimaldades omanikel oma lemmikuid hooldada ja jalutada ning seeläbi muuta piiriületus stressivabamaks. Samuti tagab tualettide rajamine lemmiklooma heaolu ajal, mil on selgunud, et tema riiki sisenemine ei ole nõuetele vastavuse tõttu võimalik ning omanikul tuleb leida võimalus hankida uued lennupiletid, et tagasi lähteriiki lennata.

1.3 Lemmiklooma pass

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus 576/2013 kehtestab nõude, et koertel, kassidel ja valgetuhkrutel, kes liiguvad piiriülelset mittekaubanduslikul eesmärgil, peavad olema identifitseerimisdokumendid, mis tõendavad lemmiklooma vastavust nendega reisimisel. Artikli 21 kohaselt peavad need dokumendid sisaldama teavet mikrokiibi või tätoveeringu kohta, samuti lemmiklooma nimi, liik, tõug, sugu, värv, omaniku poolt antud sünnikuupäev ja muud eristatavad jooned või tunnused. Samuti peavad sisalduma omaniku nimi ja kontaktandmed, identifitseerimisdokumendi väljastanud või täitnud volitatud veterinaararsti nimi, kontaktandmed ja allkiri, omaniku allkiri, marutaudivastase vaktsineerimise andmed, vereproovi võtmise kuupäev marutaudi antikehade kontrollimiseks, samuti muud vajalikud tervisliku seisundi andmed, sealhulgas ennetusmeetmed teiste haiguste ja nakkuste vastu. Antikehad kontrollitakse juhul, kui loom tuleb riigist, kus marutaudi olukord ei ole kontrolli all. (Euroopa Parlament ja nõukogu, 2013)

Lemmiklooma identifitseerimisdokumentidel võib esineda mitmeid probleeme, mis võivad tekitada reisimisel või piiriületusel raskusi. Identifitseerimisdokumentidel võib olla puudulik või ebatäpne teave, nagu vale nimi, sünnikuupäev, tõug või muud olulised andmed, mis võivad segadust tekitada. Mikrokiibid või tätoveeringud võivad olla vigased

või loetamatud, mis raskendab lemmiku identifitseerimist ja võib tekitada kahtlusi lemmiku päritolu või omaniku kohta. Kui vaksineerimise andmed on puudulikud või aegunud, on nõuded täitmata ja piiriületus pole lubatud. Dokumentide täitmisel võivad tekkida inimlikud vead, näiteks valesti kirjutatud andmed, vigased või puudulikud allkirjad, mis võivad dokumente kehtetuks muuta või nende usaldusväärsust vähendada. Oluliste terviseandmete puudumine võib olla probleemiks, eriti kui riikides on erinevad nõuded teatud haiguste või ennetusmeetmete kohta, mis on vajalikud lemmiku sisenemiseks. Kõik need probleemid võivad põhjustada segadust, viivitusi ja isegi lemmiku reisimise takistusi piiriületusel. (Fooks & Johnson, 2014, p. 21) Seetõttu on oluline, et identifitseerimisdokumendid oleksid täpsed, täielikud ja vastaksid nõutavatele standarditele, et tagada sujuv ja probleemivaba reisimine lemmikloomaga.

Nõuded lemmikloomade mitteäriksel ja äriksel eesmärgil reisimisele erinevad oluliselt. Mitteäriksel reisimisel tuleb lemmiklooma passis täita omaniku jaotis ning lemmiklooma kirjelduse jaotis, soovitatav on lisada ka lemmiklooma pilt. Mikrokiibi asukoht ja kuupäev, millal omanik selle luges, peavad samuti olema passis märgitud. Lisaks peab koer, kass ja valgetuhkur olema vaksineeritud marutaudi vastu ning see info tuleb passis selgelt esile tuua. Vaksineerimise kuupäev ja vaktsiini kehtivusaeg (tavaliselt kaks või kolm aastat, sõltuvalt vaktsiinist) peavad olema samuti märgitud (Euroopa Parlament ja Nõukogu, 2013). Mitteäriksel reisimisel ei ole nõutav veterinaari läbiviidud kliiniline läbivaatus ning just see on peamine põhjus, miks lemmikloomi ebaseaduslikult mitteäriksel eesmärkidel veetakse. Äriksel eesmärgil reisides on koertel, kassidel ja valgetuhkrutel vajalik veterinaari antud reisiloo tunnistus, mis tuleb väljastada 48 tundi enne väljumist. Olemas on üleeuroopaline arvutisüsteem nimega Trade, Control and Expert Systems (TRACES), mis võimaldab jälgida kaubanduslikke loomaliikumisi. Kaubanduslikel eesmärkidel liikudes peavad isikud esitama piisavalt teavet, et eksportija, transpordivahend (heakskiidetud sõiduk) ja importija saaksid kantud TRACES-i registrisse. Loomade eest vastutav isik täidab Traceses CHED I osa, mille põhjal väljastatakse kontrolli läbimist kinnitav CHEDA. (Holmes, 2015, p. 511) Antud teenus on PTA-l tasuline.

Kaubanduslik liikumine, mis on maskeeritud mitteärikseliseks, toimub tihtipeale olukordades, kus lemmikloom on väga noor ja omanik vahetub pärast sihtkohta saabumist. Lemmikloomade salakaubavedajad kasutavad sageli sotsiaalmeedia kanaleid, näiteks Facebooki, Instagrami jms, et reklaamida ebaseaduslikku äri ning leida ja suhelda

potentsiaalsete klientidega, kes soovivad lemmiklooma soetada. Veebilehtede kuulutused pakuvad ideaalset platvormi ebaseaduslikule kaubandusele, kuna need tagavad anonüümsuse ja otsejuurdepääsu. Enamikul veebilehtedel küsitakse vähe küsimusi ning kasutajatele antakse vastutus pettuste tuvastamiseks. Neid salakaubavedajaid on kahte peamist tüüpi: esimesed on nn "korduvad operaatorid", st transpordifirmad, mis toovad pidevalt lemmikloomi sisse ning tegutsevad kui organiseeritud grupp, ning teised on üksikisikud, kes süstemaatiliselt liigutavad erinevaid loomi riikide vahel. Sageli kaasatakse nende skeemidesse ametlikke veterinaare, kes võltsivad tõendeid ja passe, et looma ebaseaduslikult liigutada. Petturite motivatsiooniks on võimalused ja ebaseaduslik kauplemine kasside ja koertega ELi jõustamismeetmete raames. Aastal 2020 tuvastati Eestis 5 täielikult võltsitud dokumenti, 3 valeinformatsiooni sisaldavat dokumenti, 4 juhtumit, kus tuvastati puuduvat infot, ja 2 juhtumit, kus tuvastati dokumentide puudumist. Samuti registreeriti 2020. aastal 11 võltsitud antikehade tiitrimise aruannet ning tervisetõenditega seotud rikkumisi tuvastati 25 korral. (European Commission, 2020)

Euroopa turu rahuldamiseks vajatakse hinnanguliselt igal aastal 8 miljonit kutsikat. See on viinud ebaseadusliku veebipõhise kutsikakaubanduse õitsemiseni ning kaasaegsete salakaubandusvõrkude kasumid ulatuvad üle 1 miljardi euro aastas. Kõik võimalikud terviseriskide märgid on olemas: kutsikaid kasvatatakse minimaalsete kuludega, peamiselt Kesk- ja Ida-Euroopas. Kutsikad müüakse konkurentsivõimeliste hindadega ning ostjad seisavad sageli silmitsi haigete või surevate loomadega ning kõrgete veterinaararvetega, hoolimata tõust. Reguleerimata kaubandus ja tarbijate tundlikkus hindade suhtes soodustavad hülgamist ja moonutavad turgu, kuna ebaseaduslike kauplejate kasumimarginaal võib ulatuda kuni 73%-ni. (Diamantopoulou, 2019) Näiteks Bulgaarias 50 euroga kasvatatud bulldog müüakse lemmikloomapoele 450 euroga ning lõppkliendile müüakse see 1100 euroga. Selline tegevus loob ebaõiglase konkurentsi seaduskuulekate ettevõtete suhtes. (European Commission, 2020)

Kasside ja koerte ebaseaduslikul liikumisel on laialdased tagajärjed, mis mõjutavad mitte ainult loomade tervist ja heaolu, vaid ka rahvatervist. Lisaks sellele põhjustab see majanduslikku kahju, sealhulgas tarbijapettusi, ebaõiglast konkurentsi kasvatajatele ning maksudest kõrvalehoidmist ja deklareerimata tulu. Piirikontrollipunktides kontrollitakse hoolikalt dokumentatsiooni, et jälgida võimalikke riske, nagu tervisemured ja salakaubavedu. Kui lemmikloom on ostetud või kingitud, peab looma deklareerima ja

tasuma maksud. Kui loomaga reisitakse EL-ist välja ja seejärel liigutakse tagasi EL-i ning ollakse omanik või volitatud esindaja, ei ole deklareerimine kohustuslik. Pettureid saab vältida, kui äriüksused ning eraisikud deklareerivad oma äritegevuse korrektselt ning ei maskeeri äri liikumist erareisina ilma deklareerimata. Kaubanduslikud lemmikloomakasvatajad peavad järgima maksuseadusi nagu iga teine äri. Seetõttu on oluline teostada tihedat koostööd riiklike asutustega, mis vastutavad maksuseaduste täitmise ja maksudest kõrvalehoidmise uurimise eest. Eelkõige tuleb pöörata tähelepanu eraisikutele, kes mittekaubanduslikul eesmärgil üritavad sisse tuua kaubanduslikke loomi. Kontrollimeetmete tõhusus peaks olema piisavalt kõrge, tagamaks, et maksud saaksid korrektselt tasutud ning poleks võimalik pettusi ja maksudest kõrvalehoidumist läbi viia. Seaduslike lemmikloomakauplejate uurimisel ja süüdistuste esitamisel on veterinaaride õigused tavaliselt piiratud, mistõttu on koostöö riigiasutustega väga oluline. Õiguskaitseasutused saavad konfiskeerida lemmikloomi, teostada varjatud kontrole ning vajadusel alustada kriminaalmenetlusi. (European Commission, 2023)

Aastatel 2021-2023 avastati Eestis 28 lemmikloomade transpordiga seotud rikkumist, mille on toime pannud korduvad isikud. Üheksa neist on seotud Vene või Valgevene saatjatega, neli on seotud Valgevene ametlike veterinaararstidega ning üks rikkumine on seotud Eesti, seitsme Poola ja viie Läti operaatoriga (vastuvõtjad, vedajad ja saadetise eest vastutavad operaatorid). Loomi transpordivad äri listel eesmärkidel erinevad vedajad Venemaalt ja Valgevenest Eestisse, Poolasse ja Lätti, kuid sageli ei jõua loomad lõppsihtkohta, milleks need deklareeriti. Kuigi dokumendid tunduvad piiri ületamisel korras olevat, puudub sageli võimalus kontrollida loomade täpset sihtkohta. Sageli tehakse esimeses sisenemisriigis loomadega manipulatsioone ning antakse neile uued dokumendid, mis deklareerivad nad Euroopa Liidu lemmikloomadena, varjates tegelikku päritolu. Seda tehakse, et küsida lemmiklooma eest kõrgemat hinda. Mõned loomad ei näita marutaudi suhtes immuunsust, hoolimata passides ja tervisetõendites toodud vaksineerimistõenditest. TRACES-i andmebaasi põhjal on need üheksa kahtlustäratavat Vene ja Valgevene eksportijat toonud EL-i peaaegu 27 000 looma aastatel 2019-2023. See moodustab üle 13% kõigist kolmandatest riikidest pärit kasside ja koerte impordist EL-i. Seega umbes iga kaheksas kassi- ja koerasaadetis, mis siseneb EL-i mitte-EL-i riikidest, on pärit ühelt nendest kahtlustäratavatest Vene või Valgevene saatjatest. (European Commission, 2023)

1.4 MTA ja PTA koostöö

MTA ning PTA koostöös valmivad juhendid, mille eesmärk on abistada ametnikke lemmikloomade piiriületuse kontrollimisel. Aastal 2020 valmis MTA-l juhend lemmikloomade piiriülese liikumise kohta, ning samuti käivitati uue juhendi projekt reisijate pagasi ja postisaadetiste kontrollimiseks. Erinevate juhendmaterjalide kooskõlastamine on oluline samm selles protsessis. Lemmikloomade piiriülese liikumise juhend kodulehel, mis on suunatud nii MTA ametnikele kui ka kodanikele ning ameti sisene juhend, mis on suunatud MTA ametnikele, on oluline vahend teadmiste arendamises. Samuti on oluline hoida kodulehe infot lemmikloomade liikumise kohta ajakohasena kolmes keeles, tagamaks selget ja arusaadavat teavet. (Veterinaar- ja Toiduamet, 2020) Jätkuv juhendite uuendamine ja uute juhendite koostamine on oluline ametnike teadmiste arendamisel. See suurendab ametnike võimekust tuvastada rikkumisi piiril. Seetõttu on oluline jätkata juhendite täiendamist ja neid pidevalt uuendada, et tagada kontrolliprotsessi efektiivsus ja vastavus kehtivatele nõuetele.

Sõjakriis Ukrainas pani MTA ja PTA silmitsi mitmete väljakutsetega ning sel ajal tuli tugevdada nende vahelist koostööd. Esimese sammuna võeti vastu Ukraina sõjapõgenike lemmikloomadele lihtsustatud vorm nende kiiremaks piiriületuseks ja loomad võeti PTA järelevalve alla sisemaal. Seejärel hangiti suures hulgas mikrokiipe ja passe. PTA ametnikud piiripunktides pidid lisaks igapäevastele kohustustele tegelema ka kõikide Ukraina päritolu lemmikloomadega, kuigi tavaliselt on kuni 5 lemmiklooma mittekaubandusliku liikumise kontroll kuulunud Maksu- ja Tolliameti vastutusalasse. Veterinaarid olid samuti kohapeal, et kiibistada ja vaksineerida lemmikloomi, mis nõudis eraldi harjutamist. Ukraina sõjapõgenikega saabus iga päev üle 20 lemmiku, mistõttu lihtsustati ajutiselt nõudeid nendega kaasas olevatele lemmikloomadele, järgides teiste EL-i liikmesriikide eeskujul. Nõuded leevenesid peamiselt koerte, kasside ja valgetuhkrute osas, kes ei vastanud ühele või mitmele veterinaarnõudele ning liikusid karantiini sihtkohta. Kiire reageerimine oli oluline, kuna sõjaolukorras suurenes märkimisväärselt piiripunktides teostatavate kontrollide maht. Lisaks sellele, et tagati lemmikloomade vastavus nõuetele, pidi ka terviseriskide maandamiseks ja marutaudi leviku ennetamiseks tegutsema kiirelt. Tänu neile meetmetele suudeti hoida Eesti ja laiemalt EL marutaudist puutumatusena, ehkki sarnaseid juhtumeid esines teistes piirkondades. (Põllumajandus- ja Toiduamet, 2022)

Viimastel tingimustel, et lemmikloomaomanik teavitab kaasa võetud lemmikloomast nii Põllumajandus- ja Toiduametit kui Maksu- ja Tolliametit, järgnesid kontrollid PTA ametnike poolt loomade vastavuse osas nõuetele Eesti Vabariigi piiril või sihtkohas. Vajadusel kiibistati ja vaktsineeriti loomad ning lisati nad lemmikloomaregistrisse. Lisameetmena isoleeriti lemmikloomad vähemalt kolmeks nädalaks. Need tegevused olid koordineeritud nii PTA piiripunktide kui ka regiooni veterinaarjärelevalveametnike ja volitatud või kaasatud loomaarstide poolt. Eriolukord tõi kaasa märkimisväärse lisakoormuse piiripunktide ja regiooni veterinaarjärelevalveametnikele. Eesti piiripunktides, nagu Narvas, Luhamaal ja Koidulas, viidi läbi sõjapõgenike loomadele ligikaudu 1500 kontrolli, samas kui maakondades teostati umbes 1000 kontrolli. Alguses saabusid sõjapõgenikud peamiselt Eesti lõunapiiri kaudu, kuid 2022. aasta teises pooles liikusid omanikud koos loomadega eelkõige idapiirilt ja Narvast. Üks suurimaid riske seoses Ukraina päritolu lemmikloomadega oli seotud marutaudi sissetoomisega Eestisse ja laiemalt Euroopa Liitu, kuna Ukrainas oli marutaud ulatuslikult levinud nii metsloomade kui ka koduloomade hulgas. Alates lihtsustatud erikorra rakendamisest kuni 2023. aasta juulini ei ole PTA Eestis diagnoosinud ühtegi marutaudi juhtu. Ent 2022. aasta lõpus avastati Slovakkia piiril Ukraina päritolu hulkuv koer, kellel oli marutaud. Seejärel lõpetas Slovakkia lihtsustatud liikumise nõuete rakendamise. (Põllumajandus- ja Toiduamet, 2022) Hiljem lõpetas Eesti lihtsustatud korra ja läks tagasi tavakontrollile.

MTA ja PTA koostöös on suur murekoht PTA ametnike kättesaadavus. PTA ametnikud on lennujaamas ja Koidula piiripunktides kättesaadavad erandjuhtudel kokkuleppel, Narvas on nad kättesaadavad iga päev 08:00-17:00 (Põllumajandus- ja Toiduamet, kuupäev puudub). See olukord seab ohtu MTA ametnike võimekuse saada abi, kui avastatakse rikkumine piiril. Sellisel juhul on PTA ametniku kättesaamine raskendatud, võib võtta mitmeid tunde aega või neid ei tule üldse kohale. Luhamaa piiripunktides on PTA ametnikud kättesaadavad ööpäev läbi (Põllumajandus- ja Toiduamet, kuupäev puudub), mis tagab MTA ametnikele kindluse, et abi ei pea vajadusel kaua ootama. PTA ametnike kättesaadavus on oluline probleem, et korraldada efektiivne lemmikloomade piiriületuse kontroll.

2. EMPIIRILINE UURING

Lõputöö eesmärk on välja selgitada praegune ülesannete jaotus lemmikloomade piiriületuse korralduses erinevate ametkondade vahel ning tuvastada sellega seotud riskid. Eesmärgi saavutamiseks kasutati kvalitatiivsest uurimismeetodit, kuna kvalitatiivne uurimismeetod annab parema ülevaate väiksema arvu inimeste kohta (Francisco, *et al*, 2001, p. 21). Eestis ei ole palju inimesi, kes tegelevad lemmikloomade piiriületusega ja seetõttu valiti kvalitatiivne uurimismeetod. Andmekogumismeetodina kasutatakse ekspertintervjuud (Laherand, 2008, lk 177). Intervjuumeetod valiti, sest see on paindlik ja sellega saab reageerida vastavalt olukorrale ja vastajale.

Intervjuu käigus saame teavet lemmikloomadega piiriületuse kitsaskohtadest ning see annab võimaluse esitada täiendavaid küsimusi intervjuueeritavale (Laherand, 2008, lk 179).

Lõputöö raames kasutati eesmärgistatud valimi põhimõtet. Eesmärgistatud valim tähendab seda, et isikud valitakse üldkogumist mingi konkreetse kriteeriumi alusel (Õunapuu, 2014, lk 150). Eesmärgistatud valimit kasutatakse, et leida intervjuuks vastajaid, kes suudavad kõige tõenäolisemalt anda sobivat ning vajalikku informatsiooni (Campbell, *et al.*, 2020, pp. 653-654). Intervjuueeritavad on oma ala eksperdid ning on tehtud sihikindel valik, keda küsitleda.

Töö raames viidi läbi kvalitatiivne empiiriline uuring, mis ei põhine mõõtmistulemustel, vaid kogub andmeid uute aspektide avastamiseks uuritavates olukordades ning selle eesmärgiks on teooria edasiarendamine (Õunapuu, 2014, lk 53). Intervjuud salvestatakse transkriptsioonifailidena, mille järel andmed kodeeritakse, jaotatakse kategooriateks ning esitatakse tulemused. Andmeanalüüsimetodina kasutatakse tavalist kvalitatiivset sisuanalüüsi (Laherand, 2008, lk 289).

2.1 Uuringu meetod, protsess ja valim

Intervjuueeritavate valimi moodustavad inimesed, kes puutuvad kokku lemmikloomade piiriületuse kontrolliga. Valimi koostamisel kasutati eesmärgistatud valimit. Selleks, et koguda kvaliteetseid andmeid lemmikloomade piiriületuse kitsaskohtade kohta, võeti ühendust Maksu- ja Tolliameti tolliametnik-vahetusevanemate, Põllumajandus- ja Toiduameti Loomatervise- ja -heaolu osakonna peaspetsialistiga ning Põllumajandus- ja Toiduameti piiripunkti juhatajaga. Dokumentide võltsimise küsimusega pöörduiti ühe

Politsei- ja Piirivalveameti ametniku poole, et küsida tema arvamust. Valimi moodustas seitse inimest, kellest neli on tänasel päeval teenistuses Maksu- ja Tolliameti tollikontrolli osakonnas ja kaks on teenistuses Põllumajandus- ja Toiduameti Loomatervise- ja -heaolu osakonnas ning piirikontrolli osakonnas. Valimi suurus on seitse inimest seepärast, et Maksu- ja Tolliameti ametnikud olid erinevatest tollipunktidest (Luhamaa, Narva, Koidula ja Tallinna lennujaama tollipunktid), Põllumajandus- ja Toiduameti Loomatervise- ja -heaolu osakonnas töötab üks ametnik, kelle igapäevatöö hulka kuulub koostöö Maksu- ja Tolliametiga lemmikloomade piiriületusel, Põllumajandus- ja Toiduameti piirikontrolli osakonnas töö hulka kuulub Maksu- ja Tolliametiga koostöö tegemine piiripunktis ning Politsei- ja Piirivalveameti ametniku igapäevatöö hulka kuulub dokumentide kontroll. Autor soovis teha ka intervjuud Tallinna Sadama tollipunkti ametnikuga, kes keeldus intervjuus osalemisest, kuna Tallinna Sadama tollipunkt ei kontrolli lemmikloomade piiriületust. Autor leidis, et ei oleks mõistlik intervjuuerida lisaks ka teisi ametnikke, kes ei ole kokku puutunud lemmikloomade piiriületusega, kuna nendelt ei saaks huvipakkuvaid andmeid.

Ekspertintervjuude läbiviimisega otsiti vastuseid kõigile kolmele uurimisküsimusele: Millised on kehtestatud regulatsioonidega kaasnevad riskid ja mis tegurid mõjutavad lemmikloomade kontrolli? Millised probleemid esinevad ametkondadevahelises koostöös, mis takistavad ennetada lemmikloomade piiriületusega seotuid rikkumisi? Millised on MTA ametnike teadmised lemmikloomade piiriületuse rikkumiste tuvastamiseks?

Intervjuueritavatega kohtuti ajavahemikus 12.03.2024–26.04.2024. Intervjuu keskmine pikkus oli 33 minutit. Vastavalt intervjuueritavate soovile toimus kuuest intervjuust neli veebi teel, kasutades Microsoft Teams rakendust, ning kahe intervjuueritavaga kohtuti nende enda valitud asukohas.

Tabel 1. Intervjuu parameetrid (autori koostatud)

Intervjuueritav	Läbiviimise kuupäev	Intervjuu kestvus	Asukoht
Intervjuueritav nr 1	12.03.2024	00:48:35	Microsoft Teams
Intervjuueritav nr 2	12.03.2024	00:56:31	Microsoft Teams
Intervjuueritav nr 3	12.03.2024	00:30:35	Tallinn
Intervjuueritav nr 4	14.03.2024	00:27:32	Microsoft Teams
Intervjuueritav nr 5	18.04.2024	00:08:59	Tallinn
Intervjuueritav nr 6	26.04.2024	00:25:13	Microsoft Teams

Intervjuu algas sissejuhatuse ja enesetutvustusega. Samuti tutvustati lõputöö eesmärki ning selgitati intervjuu kulgu. Intervjuus osalejatele selgitati, et lõputöös ei avaldata isikuandmeid, kuid nende öeldud lauseid võidakse tsiteerida töös. Küsimuste koostamisel võeti arvesse lõputöö eesmärki ja uurimisküsimusi (vt lisa 2). Vastavalt inimeste vastustele esitati vajadusel täiendavaid küsimusi, et saada võimalikult terviklik arusaam tõendite kogumisest ja tõendamistegevusest.

Intervjuud salvestati nutiseadmesse Apple iPhone 11 oleva helisalvestise programmiga ja Microsoft Teams helisalvestise programmiga. Seejärel helifailid transkribeeriti veebipõhise kõnetuvastuse programmi „Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service“ abil (Olev & Alumäe, 2022). Transkribeeritud helifailid analüüsiti ning moodustati kategooriad ja koodid.

2.2 Intervjuu tulemuste analüüs

Käesolevas alapeatükis on kirjeldatud poolstruktureeritud intervjuude analüüsimisel saadud tulemusi. Tulemused tuginevad intervjuueeritavate vastustel, mille alusel kujunesid välja kategooriad ja koodid. Kodeerimise käigus tõusis esile viis olulist kategooriat. Kõik kategooriad ja koodid koos sageduste ja allikatega on leitavad koodipuus, mis on esitatud tabelina lisades (vt lisa 1).

2.2.1 Kaasnevad riskid ja kontrolli mõjutavad tegurid

Alapeatükis analüüsitakse kahte esimest kategooriat. Kategooriad annavad vastuse uurimisküsimusele: Millised on kehtestatud regulatsioonidega kaasnevad riskid ja mis tegurid mõjutavad lemmikloomade kontrolli? Esimeses kategoorias on kehtestatud regulatsioonidega kaasnevaid riske ja teises kategoorias on kirjeldatud kontrolli mõjutavaid tegureid.

Kategoorias „Kehtestatud regulatsioonidega kaasnevad riskid“ kujunesid välja mitmed olulised tegurid, mis iseloomustavad regulatsioonide kitsaskohti (vt tabel 2). Analüüsides selgus, et peamised riskid on dokumentide võltsimine, kaubandusliku liikumise varjamine, lemmikloomade tagasisaatmisega seotud probleemid ja impordimaksud. Intervjuu tulemusel saadi teada, et peamine risk lemmikloomade piiriületuse kontrollis on dokumentide võltsimine. Intervjuueeritav nr 1 (2024) sõnas: „Kõige sagedasem rikkumine on see, et inimesed, kes tegelevad ärilistel eesmärkidel loomade toomisega, võltsivad

dokumente“. Dokumente võltsitakse, et varjata lemmiklooma liikumist ärilistel eesmärkidel.

Tabel 2. Kehtestatud regulatsioonidega kaasnevad riskid (Autori koostatud)

Kategooria „Kehtestatud regulatsioonidega kaasnevad riskid“
Kood 1 Dokumentide võltsimine
Kood 2 Kaubandusliku liikumise varjamine
Kood 3 Tagasisaatmise võimalus raskendatud
Kood 4 Impordimaksud

Kõige sagedasemad esinevad tegurid olid dokumendi võltsimine (kood 1) ja kaubandusliku liikumise varjamine (kood 2), millest rääkisid kõik intervjueeritavad. Sellest võib järeldada, et lemmikloomade piiriületusel kehtestatud regulatsioonidega kaasnevad peamised riskid on dokumendi võltsimine, millele kaasneb kaubandusliku liikumise varjamine (vaata käesoleva töö lk 15-18).

Liikumist varjatakse põhjusel, kuna soovitakse teenida lemmiklooma pealt tulu ning hoiduda kõrvale maksude tasumisest. Kaubanduslikul eesmärgil piiri ületavatel lemmikloomadel on rangemad nõuded, seega tihti varjatakse liikumise tegelikku põhjust. Mõningates riikides võib lemmiklooma hind olla märgatavalt odavam ning lemmikloomad võivad pärineda ka loomavabrikutest, mis tõttu seisavad ostjad sageli silmitsi haigete või surevate loomadega ning kõrgete veterinaararvetega. Küsimusele, millised rikkumised esinevad kõige sagedamini lemmikloomade piiriületusel, vastas intervjueeritav nr 2 (2024): „*Kõige populaarsem rikkumine ongi see, kus dokumendid ja kõik nõuded on korras, aga loomaga reisitakse tegelikult kaubandusliku eesmärgiga ehk siis üritatakse liikumist varjata*“.

Selleks, et tuvastada kaubandusliku liikumise varjämist, jälgivad ametnikud andmebaase, et näha, kui palju on isik piiri ületanud lemmikloomaga ja millise loomaga ta on eelnevalt piiri ületanud. Ametnikud ise loovad oma andmebaase ja registreerivad sinna piiriületusel osalenud loomad ja isikud. Kui märgatakse, et isik on korduvalt ületanud piiri erinevate lemmikloomadega, võib ametnikel tekkida kahtlus kaubandusliku liikumise suhtes ning sellest võib järeldada, et isik varjab tegelikku liikumise eesmärki. Intervjueeritav nr 1 (2024) ütles: „*Me kasutame meie enda andmebaasi, kuhu tavaliselt paneme kirja, kui inimene on vedanud loomi*.“

Ametnikud jälgivad ka lemmikloomade arvu liikumise korral, mis annab neile teavet, kas lemmikloomaga ületatakse piiri ärilisel eesmärgil (vaata käesoleva töö lk 16). Küsimusele, kuidas te veendute, et lemmikloomi veetakse mitteärilisel eesmärgil, vastas intervjuueeritav nr 4 (2024): „Üldjuhul ainult koguseliselt. Kui isik tuleb ühe loomaga ja ütleb, et see on tema isiklikuks otstarbeks ostetud, siis mul ei ole põhjust öelda, et see ei ole.”

Suurt rolli lemmikloomade piiriületusel mängib profileerimine ja isikuga suhtlemine, mis võib anda ametnikule vajalikku teavet loomaveo kohta. Küsimusele, kuidas veendutakse, et loomi veetakse mitteärilisel eesmärgil, vastas intervjuueeritav nr 3 (2024): „No peamiselt küsitlus, et kui me teeme lisaks loomadokumentide kontrollil, aga näeme põhjust, kas siis selle looma pärast või muul põhjusel, ülejäänud pagasi läbivaatus teha, siis seal võib ka välja tulla näiteks ostu-müügileping või mõni säärane dokument.” Isikuga suhtlemine annab tollikontrollis väga palju teavet ametnikule ning tänu sellele saab ametnik teha järeldusi, kas esineb risk või mitte. Väga palju oleneb ka ametniku töökogemusest ja suhtlemisoskusest. Intervjuueeritav nr 1 (2024) märkis: „Kui ametnik on väga noor ja tal ei ole elukogemust, tal ei ole lapsi, tal ei ole loomi, ta ei kujutagi ette, et näiteks see võib viidata millelegi halvale.” Väga oluline on suhtluse käigus tähelepanelikult märgata ja analüüsida igat vastust, kuna see võib mõjutada kogu piiriületusprotsessi.

Teiseks suureks teguriks, mis kaasneb kehtestatud regulatsioonidega, on dokumentide võltsimine (kood 1). Dokumentide võltsimisest rääkisid kolm intervjuueeritavat. „Viimasel ajal ei ole suuri probleeme tekkinud, kuna oleme avastanud võltsitud dokumente ja saatnud looma omaniku koos loomaga tagasi, kui dokumendid ei ole korras” selgitas intervjuueeritav nr 1 (2024). Dokumentide võltsimine toimub peamiselt selleks, et varjata ärilist eesmärki lemmikloomaga liikumisel. Sageli kaasatakse nende skeemidesse ametlikke veterinaare, kes võltsivad tõendeid ja passe, et looma ebaseaduslikult liigutada. Petturite motivatsiooniks on ebaseaduslik kaubandus kasside ja koertega, eriti EL piiride raames. Kaubanduslik liikumine, mis on maskeeritud mitteäriliseks, toimub sageli olukordades, kus lemmikloom on väga noor ja omanik vahetub pärast sihtkohta saabumist (Euroopa Komisjon, 2020).

Võltsitud dokumentide avastamise korral tehakse koostööd PPA-ga, kes suudab kergemini tuvastada võltsitud dokumente, kuna neil on selles valdkonnas rohkem kogemusi ning võltsitud dokumentide menetluspädevus on PPA-l. „Kui meil tekib kahtlus, siis koostöös PPA-ga meil toimib ja me saame neid informeerida, nende abi paluda, näiteks võltsimiskahtluse korral” märkis intervjueeritav nr 3 (2024). Ent siinkohal tekib probleem ka selles, et PPA ametnikel pole suurt kogemust lemmikloomapassidega. Intervjueeritav nr 1 (2024) selgitas: „Kui meil on kahtlus, et dokument on võltsitud, siis meie pöördume PPA poole ja sellega on selline suur probleem nagu teiste kaupade puhul, et selleks, et dokumendi ekspert saaks teha oma tööd, selleks on vaja talle, millest lähtuda.”

Küsimusele, kas teie arvates võiksid kontrollida lemmikloomapasse PPA ametnikud, oli intervjueeritaval erimeelsusi. Intervjueeritav nr 4 vastas: „Pigem mitte, Politsei- ja Piirivalveameti pädevus on ikkagi rohkem isikute legaalne või mittelegaalne piiriületus ja sõidukite legaalne või mittelegaalne piiriületus. Meie tegeleme siiski kaupadega ja loomad nii või teisiti on ka ikkagi kaup.” Kuid samale küsimusele vastas intervjueeritav nr 1: “Olgem ausad, et kui inimene töötab ühe asjaga, ta on keskendunud ja ta teab seda, ta on asja sees, siis tal on kergem tuvastada ja isegi palja silmaga näha, pöörata tähelepanu. Et kui meie tegeleme näiteks praegu peamiselt sanktsioonikaupadega, siis nemad küsivad meie käest abi. Mina olen seda meelt, et iga inimene peab olema oma ala ekspert.”

Küsimusega, kas teie arvates võiksid kontrollida lemmikloomapasse PPA ametnikud, pöörduti ka PPA ametniku poole, kelle peamiseks tööülesandeks on dokumentide kontroll. Ta selgitas oma seisukohta järgmiselt: “Kuna see tähendab, et PPA ametnike teadlikkus peab lemmikloomade dokumentidest tõusma ning lisatakse oluline osa piirikontrolli teostamisel, siis ma leian, et nende dokumentide kontrollimine võiks/peaks MTA ametnike pädevusse jääma.” Lisaks märkis PPA ametnik: “Kuna töötan lennujaamas, siis toon sulle näite: kui lennureisija reisib lemmikloomaga, kes paigutatakse pagasiruumi, siis näiteks piirivalvuril selle kohta informatsioon täielikult puudub. Seega piirivalvur isegi ei tea, et peaks lemmiklooma dokumente kontrollima. Kui tõe poolest isikul väga väike loom kaasaskantavas käsipagasis, siis ta tõesti võib seda märgata, aga samuti ei pruugi.” Olenemata sellest, et ametnikud jäid eriarvamusele, kas lemmikloomade dokumente peaksid kontrollima PPA ametnikud, tõusis esile küsimus, kuidas saaks parandada PPA ja MTA koostööd võltsitud dokumentide avastamiseks.

Kolmas risk, mis kaasneb lemmikloomade piiriületuse regulatsioonidega, on raskendatud tagasisaatmise võimalus (kood 3). Seda esineb eelkõige lennujaamas, kus reisija tagasisaatmine on keeruline, kuna tagasisaatmise võimalused on piiratud lennureiside mitteaktiivsuse tõttu (vaata käesoleva töö lk 14). Küsimusele, mis on kõige raskem asi lemmikloomade kontrolli juures, vastas intervjuueeritav nr 3 (2024): „*Kõige raskem ongi see, kui on mõni rikkumine, näiteks dokumendid ei ole korras. Mis nendega edasi teha? Esimene valik võiks olla alati, saadame tagasi, aga lennujaamas on see keeruline.*“ Kuid maismaapiiril võib esineda ka raskusi tagasisaatmisega. Seda eelkõige selle tõttu, et reisijal võib olla viisa lõppenud. „*Probleemiks on see, et näiteks kui me peame looma kinni mingil põhjusel, et inimestel näiteks tekib variant, et tal lõpeb see õiguslik alus näiteks viibimiseks kuskil riigis, näiteks Venemaal või Eestis, aga ta on loomaga piiril ja tal ei ole võimalik tagasi Venemaale minna,*“ selgitas intervjuueeritav nr 1 (2024).

Sellisel juhul tehakse koostööd PTA ametnikega, kes üritavad aidata MTA ametnikel lahendada olukorda. Intervjuueeritav nr 2 (2024) rääkis: „*Kui looma näiteks ei saa tagasi saata mingil põhjusel, siis saab alati PTA ametnik appi tulla.*“ Sellest hetkest võtab olukorra üle Põllumajandus- ja Toiduameti ametnik. Üldjuhul nad paigutavad lemmiklooma karantiini või halvemal juhul hukkavad looma. Eestis ei ole tunnustatud karantiini keskust. PTA ametnikud saavad eriloaga lubada riiki sisenemise ja jätta sihtkohas järelevalve alla. Eestis peaks olema lemmikloomade karantiini paigutamise võimalust pakkuv asutus. See on oluline samm, et tagada nii Eestis kui ka Euroopa Liidus nakkushaiguste või muude ohtlike olukordade kontroll.

Viimaseks kehtestatud regulatsioonidega kaasnevaks riskiks on impordimaksud (kood 4). Kui lemmikloom tuuakse esmakordselt Euroopa Liitu, tuleb looma eest tasuda impordimaksud. Kui lemmikloom on juba varem piiri ületanud või tal on Euroopa Liidu liikmesriigi pass, siis maksude maksmine pole vajalik. Kui lemmikloomi tuuakse kolmandatest riikidest ärielistel eesmärkidel, tuleb need deklareerida ja maksud tasuda (vaata käesoleva töö lk 17). Intervjuueeritav nr 4 (2024) selgitas: „*Maksu- ja Tolliameti mõttes on oluline see, kas tegemist on tõuloomadega ja, kas tegemist on noorloomadega, keda tuuakse esimest korda üle Euroopa Liidu piiri. Just ma võtan impordisuunad, et sel juhul on meie jaoks oluline, et saaksid makstud impordimaksud.*“

Eestisse imporditava puhtatõulise kutsika väärtus, koos transpordikuludega, on vähemalt 1000 eurot. See on väärtus, mida toll arvestab deklaratsiooni kontrollimisel. Küsimusele, mis on kõige raskem asi lemmikloomade kontrolli juures, vastas intervjueeritav nr 4 (2024): „Näiteks määrata tolliväärtust. Me oleme määranud keskmise, ütleme näiteks kutsika hinna, tuhat eurot. Ta tegelik tolliväärtus sõltuvalt tõust võib ju olla palju suurem.“ Juhul, kui ametnik kahtleb deklareeritud tolliväärtuses, võib ta deklareeritud väärtuse aktsepteerimata jätta. Sel juhul tuleb määrata väärtus, kasutades muid kättesaadavaid andmeid, kuid see võib tekitada probleeme. Tolliametnikel võib puududa kogemus, et hinnata lemmiklooma väärtust ja tõugu, mis on kooskõlas intervjueeritava nr 4 (2024) öelduga: „Minul puudub pädevus vaadates kutsikale otsa öelda, mis, mis tõus ta on, kui palju selle tegelik tolliväärtus võib olla.“

Teises kategoorias „Lemmiklooma kontrolli mõjutavad tegurid“ on välja toodud kontrolli mõjutavad tegurid. Selle kategooria alla tuli 3 koodi (vt tabel 3), mis omakorda selgitavad, mis tegurid mõjutavad kontrolli sujuvat läbiviimist. Kõige sagedamini esines kategoorias tegur „Ressursside puudumine“. Intervjueeritavad rääkisid erinevatest teguritest, mis raskendavad lemmikloomade piiriületuse kontrolli.

Tabel 3. Lemmiklooma kontrolli mõjutavad tegurid (autori koostatud)

Kategooria „Lemmiklooma kontrolli mõjutavad tegurid“
Kood 1 Ressursside puudumine
Kood 2 Oht ametnikule
Kood 3 Volituste puudumine

Lemmiklooma piiriületuse kontrolli mõjutab kõige sagedamini ressursside puudumine (kood 1). Kontrollis käsitletavat ressursid võivad olla nii inim-, ruumi- kui ka ajaressursid. Küsimusele, millised tegurid mõjutavad kõige rohkem lemmikloomade kontrolli, vastas intervjueeritav nr 3 (2024): "Inimressursiga on igal pool, nagu on. Ja meie tolliinspektori töövaldkond ei hõlma ainult lemmikloomi. Meil võib juba ressursse hõivatud olla muude rikkumiste või kontrollidega." Ressursside puudus on suur probleem, kuna siis kannatab nii looma omanik, ametnik kui ka loom ise ning see mõjutab ka kontrolli efektiivsust. „Meie, MTA ametnikud, peame olema ka inimlikud, et me peame korraldama ja tagama looma heaolu, aga kui meie ameti poolt ei ole neid võimalusi loodud, siis me ei saa mitte midagi teha,“ selgitas intervjueeritav nr 1 (2024).

Intervjueeritav nr 5 (2024): „Kõige enam mõjutab kontrolli olukord, kui näiteks vahendid ei tööta korralikult ja sa pead ise otsustama, kuidas käituda.“

Teiseks kõige sagedamini esinevaks teguriks, mis mõjutab lemmiklooma kontrolli, on oht ametnikule (kood 2). Ametnikule esineb oht juhul, kui ta peab käsitlema looma kontrollides mikrokiipi. Loom võib olla agressiivne ja mitte lasta end käsitleda. Intervjueeritav nr 1 (2024) rääkis: „Näiteks väiksed koerad, eriti nad on lärமாகad, nad on armutud ja siis selleks, et kiipi kätte saada võtab aega. Suurte koerte puhul, näiteks kui mõni neidudest ametnik kardab koeri ja omanik ei saa oma koera paika panna, selleks, et kontrolli teostada, siis tekib selline olukord, et me ei saagi tegelikult kontrollida.“ Agressiivne loom võib mõjutada kogu kontrolli protsessi, kuna see ärritab ametnikku ja looma omanikku. Kui loom on agressiivne, võib lemmiklooma omanikul olla keeruline kiipi lugeda. „Kõige keerulisem asi kontrollis on näiteks närvilise looma puhul, kui koer on stressis. Me vahest anname omanikule kiibilugeja ja tema kontrollib kiipi.“ selgitas intervjueeritav nr 6 (2024). Lemmikloomad usaldavad rohkem oma omanikku ja tunnevad teda, mistõttu võib loom kiipi lasta lugeda just oma omanikul. Sedalaadi praktikat rakendatakse igas piiripunktis, kuna see oluliselt vähendab riski ametniku tervisele ning samuti parandab looma heaolu olukorras, kus loom võib olla stressis.

Viimaseks kõige sagedamini esinevaks teguriks, mis mõjutab lemmiklooma piiriületuse kontrolli, on volituste puudumine (kood 3). Juhul kui reisitakse lemmikloomaga, kelle omanik tegelikult ei ole, on vajalik volitus. Volituse olemasolu on tähtis, kuna sellega välistatakse looma kaubanduslik liikumine. Tihti reisijad ei tea volituse vajalikkust ja see tekitab probleeme kontrollis, muutes kontrolli raskemaks. „Volituste puudumine on väga suur probleem. Et kui näiteks reisijad lähevad näituselt, nad võtavad kaasa näiteks viis koera, terve buss loomi ja näiteks üks inimene vastutab viie koera eest ja teised lähevad näiteks lennukiga, aga volitusi ei ole, sellisel juhul me peame ka võitlema siin,“ selgitas intervjueeritav nr 1 (2024). Volituse olemasolu välistab ka võimaluse, et loomad võivad olla varastatud kaubanduslikul eesmärgil. Volituste puudumisel tekib tõrge piiriületuse kontrollis ja lemmikloomad kannatavad selle tõttu rohkem.

2.2.2. MTA ja PTA vahelised probleemid koostöös

Kolmandasse kategooriasse on koondatud andmed, mis puudutavad MTA ja PTA vahelisi probleeme lemmikloomade kontrolli koostöös. Kolmandasse kategooriasse tuli 5 koodi, mis omakorda koondasid peamised probleemid, mis intervjueeritavate sõnul esinesid

ametkondadevahelises koostöös lemmikloomade piiriületusel. Need andmed annavad vajalikku teavet, et saada aru, millised on koostöö kitsaskohad ning kuidas neid saaks parandada.

Tabel 4. Koostöö (autori koostatud)

Kategooria „Koostöö“
Kood 1 Ühtsed reeglid
Kood 2 Veterinaaride kättesaadavus
Kood 3 Andmebaasid
Kood 4 Juhend
Kood 5 Karantiini keskused

Kõige sagedamini esinevaks teguriks koostööprobleemide osas esines ühtsete reeglite puudumine (kood 1). Intervjueeritavate sõnul puuduvad praegu ühtsed reeglid ning iga ametkond täidab endale määratud ülesandeid. Intervjueeritav nr 1 (2024) kirjeldas olukorda järgmiselt: „*Ma arvan, et PTA ametnikel puudub arusaam sellest, millele pöörata tähelepanu. Nad keskenduvad sellele, mis on nende jaoks oluline.*“ PTA ametnikud jälgivad lemmikloomale kehtestatud reegleid (dokumente, looma tervist, kiipi jne), kuid samal ajal MTA ametnikud jälgivad lemmiklooma kui kaupa, mille puhul on nende peamine eesmärk vajadusel maksude kogumine. See olukord võib tekitada arusaamatusi kontrollis, mis omakorda mõjutab kõiki kontrolli juures viibivaid isikuid. „*Meil tekivad vastuolud, arusaamade vastuolud, et ühed on nõus, teised on vastu, ja see tekitab ebakõla, kuna üks ametnik lubab, teine ametnik ei luba,*“ lisas intervjueeritav nr 1 (2024).

Ühtsete reeglite puudumine tekitab olukorra, kus iga kontroll võib olla erinev ja puudub standardiseeritud lähenemine kontrollimisel. Sellise olukorra põhjustab peamiselt ametnik ise, kuna iga ametnik teeb otsuseid individuaalselt, mis võib viia erinevate tulemusteni. „*Meil on ametnikud, kes omavad oma otsustusvõimet. Üks otsustab ühel viisil, teine teisel viisil. Iga ametniku lähenemine on erinev. Täna töötab üks PTA ametnik, homme teine, ülehomm kolmas. Igaihe lähenemine on pisut erinev,*“ selgitas intervjueeritav nr 4 (2024). Standardiseeritud lähenemine kontrollis on vältimatu, kuna iga ametnik mõtleb ja otsustab erinevalt. Lemmiklooma kontrollis ühtse arusaama saavutamiseks on loodud seadused, mis seavad vajalikud reeglid mõlemale ametkonnale.

Teise koostööprobleemina ametkondade vahel töid intervjueeritavad välja veterinaaride kättesaadavuse (kood 2). See probleem esineb kõige sagedamini Koidula piiripunktis ja Tallinna lennujaamas, kus veterinaarid on kättesaadavad erandjuhtudel (vaata käesoleva töö lk 20). Intervjueeritav nr 3 (2024) kirjeldas olukorda järgmiselt: „Üks murekoht on see, et loomulikult töövälise aeg. Meie töötame siin kakskümmend neli tundi päevas, seitse päeva nädalas, samamoodi liiguvad lennud ja reisijad. Kui aga peaks juhtuma midagi südaööl või väljaspool tavapärast tööaega, esmaspäevast-reedeni, kaheksast-viieni, siis tekib sageli probleeme kontaktide saamisega, kuigi meil on alati suudetud need lahendada.” Sel ajal, kui PTA ametnikud ei ole kättesaadavad, peavad olukorraga tegelema MTA ametnikud. See tähendab, et lemmiklooma omanik peab koos loomaga lennujaamas ootama, kuni PTA ametnik jõuab kohale ja nendega tegeleb. Intervjueeritav nr 2 (2024) toetab seda olukorda, öeldes: "Siin on see probleemne koht, et mis teha lennujaamas selle loomaga, et seda protseduuri pole välja mõelnud." Kui ametnikel tekib kahtlus ja nad ei suuda situatsiooni lahendamiseks abi saada, võib piiriületuse kontroll võtta palju aega. Selle tulemusena väheneb ametnike ressursside kättesaadavus teiste tööülesannete täitmiseks. Ametnikud peavad saama kiiret tuge, et lahendada olukord, mis tagab nii omaniku, ametniku kui ka lemmiklooma heaolu. Praegusel hetkel ei ole selgelt reguleeritud, millal peavad veterinaarid appi tulema, kui avastatakse lemmiklooma piiriületusega seotud rikkumine.

Veterinaaride kättesaadavus on probleemiks mitte ainult Koidula ja Tallinna lennujaama piiripunktis, vaid ka Narva piiripunktis (vaata käesoleva töö lk 20). Intervjueeritav number 1 (2024) kirjeldab olukorda järgmiselt: „Kõige sagedamini on probleeme esinenud, kui näiteks meil on vaja PTA ametnikku jalakäijate terminali või varem oli see veoautode terminal, siis kas ta on hõivatud oma asjadega, neid ei ole võib-olla koha peal, ei ole kättesaadav.” See olukord sarnaneb lennujaamaga, kuid Narva piiripunktis on lihtsam saata omanik koos lemmikloomaga tagasi lähteriiki. Ainuke piiripunkt, kus veterinaaride kättesaadavusega probleeme ei esine, on Luhamaa. Põhjus seisneb selles, et Luhamaa on tunnustatud piiripunkt ning seal on veterinaarid alati kohapeal. Kui nad ei ole hõivatud ametlike ülesannetega, osutavad nad abi MTA ametnikele. Intervjueeritava number 4 (2024) kogemuse kohaselt on viinud läbi Põllumajandus- ja Toiduamet kontrolle lemmiklooma piiriületuse osas.

Kolmas tegur, mis mängib rolli ametkondadevahelises koostöös, on andmebaasid (kood 3). Intervjueeritavate sõnul ei ole MTA-l ja PTA-l ühiseid andmebaase ning ametnikud

jagavad omavahel infot telefoni teel. Kui piiril avastatakse rikkumine, võib see jääda PTA ametnikele teadmata, kuna ühiste andmebaaside puudumisel ei pruugi ametnik seda infot teisele ametkonnale edastada. Küsides, millised probleemid esinevad kõige sagedamini ametkondadevahelises koostöös lemmikloomade piiriületuse kontrollis, vastas intervjueeritav number 4 (2024) järgmiselt: „*Kindlasti esimesena avastati rikkumisi nõuetele mittevastavusi kohe piiripunktis maksuametnik ja see info, kas üldse jõuab meieni ja millal.*” Intervjueeritav nr 6 (2024) vastas samale küsimusele: „*Infoliikumine, et info on jäänud pidama ja ei liigu meieni.*“ Info liikumise probleemi tõid välja vaid PTA ametnikud. Info jagamine on oluline aspekt ametkondadevahelises koostöös, kuna see suunab ametkonda tegelema tuvastatud probleemidega. Ühised andmebaasid on olulised, et tagada mõlema ameti juurdepääs ühtsele infopildile. Ühise andmebaasi loomine vähendaks riske seoses infoedastusega ning võimaldaks ametitel saada paremat ülevaadet lemmikloomade piiriületusega seotud riskidest. Samuti aitaks ühine andmebaas tuvastada isikuid, kes süstemaatiliselt toovad lemmikloomi kolmandatest riikidest ning püüavad vältida Eestis ja Euroopa Liidus kehtivate regulatsioonide järgimist.

Neljas koostööprobleem, mida intervjuudest esile toodi, oli juhend (kood 4) (vaata käesoleva töö lk 19). Intervjuude põhjal on juhend sageli pikk ja keeruline, mis raskendab vajaliku teabe kiiret leidmist. Intervjueeritav number 2 (2024) väljendas juhendi probleemi järgmiselt: „*Juhend on üsna mahukas ja detailne. See sisaldab erinevaid tegevusi ja protseduure, mida ametnik peab järgima, et lahendada nõuetele mittevastavusi. Oluline on rõhutada, et juhend on kasulik just uuele ametnikule, kes alles tööle tuleb ja vajab sisseelamist. Kui aga tekib olukord, kus ametnik peab kiiresti reageerima ning telefon pole käepärast, võib juhendi töötlemine osutuda aeganõudvaks ja keeruliseks.*”

Intervjueeritav number 2 (2024) arvas, et MTA ametnikel võiks olla ka spikker või skeem, mis toetaks juhendit. Selle abil saaksid ametnikud täita esmaseid kontrollitoiminguid ning vajadusel juhendist täpsemat teavet otsida. Intervjueeritav number 3 (2024) nõustus, et spikker oleks kasulik lisavahend, öeldes: „*Selline abivahend on alati kasulik. Kuigi olen siin pikalt töötanud, ei pruugi ma kõike meeles pidada. Mõned detailid võivad aja jooksul ununeda.*” Spikker või skeem aitaks ametnikel täiendada oma teadmisi lemmikloomade piiriületusega seotud protseduuridest, mis omakorda vähendaks ressursside hajutamist kontrollide läbiviimisel. Skeem loob ühtsuse kontrollimeetmete rakendamisel, tagades sellega ühtse lähenemise kõigile ametnikele.

See omakorda muudaks kontrollprotsessi sujuvamaks ja ühtlasemaks kõigi ametnike vahel. Spikri koostamisel tuleks arvestada piiripunkti eripärasid ning intervjueeritava arvates peaks spikker olema kohandatud konkreetsele piiripunktile. Samuti tõi intervjueeritav number 2 (2024) välja, et MTA ametnikud peaksid andma tagasisidet PTA-le juhendi osas, et spikker või skeem saaks valmida.

Karantiinikeskused (kood 5) on veel üks murekoht, mis tõusis esile intervjuude käigus kategoorias "koostöö". Juhul kui lemmiklooma koos omanikuga ei saa tagasi saata, asetatakse lemmikloom karantiini või talle võidakse määrata hukkamine. Lemmiklooma hukkamist ei poolda ükski amet, seega tavaliselt paigutatakse lemmikloom karantiini. Siiski on probleem selles, et Eestis puuduvad ametlikud lemmikloomade karantiinikeskused. Intervjueeritav number 1 (2024) selgitas olukorda järgmiselt: *„Meil on küll sõlmitud leping näiteks lemmiklooma varjupaigaga, et sinna loom paigutada, kuid see ei toimi korralikult. Kui tekib reaalne vajadus, et loom peab olema kuskil mõnda aega, siis see küsimus on halvasti korraldatud, minu arvates.“*

Intervjueeritav number 2 (2024) rääkis karantiinikeskustest järgmiselt: *„Eestis puuduvad tunnustatud karantiinikeskused, kuhu me saaksime lemmikloomi paigutada. Kasutame kas kodust karantiini või otsime võimalust varjupaikade juures, kellel on praegu vabu kohti, kuhu loom paigutada, tagamaks tema eraldatus teistest loomadest. Ent kui selline juhtum peaks aset leidma näiteks lennujaamas laupäeva õhtul, siis see tihti ei õnnestu.“* Tunnustatud karantiinikeskuse loomine on hädavajalik, kuna see tagab looma heaolu olukorras, kus tema piiriületusega on toime pandud rikkumine. Samuti aitab tunnustatud karantiinikeskuse olemasolu luua süsteemi, kuidas toimida juhul, kui avastatakse rikkumine, ning seega lahendada kontrolli käigus tekkivad olukorrad.

Kodu karantiin hõlmab seda, et lemmikloom jääb oma omaniku koju, vältides kokkupuudet teiste loomadega, ning PTA ametnikud teostavad järelevalvet, et tagada karantiinitingimuste täitmine. Siiski võib see nõuda märkimisväärseid ressursse. Tunnustatud karantiinikeskuse olemasolu on hädavajalik, et tagada lemmikloomade piiriületuse tõhus korraldus.

2.2.3 Teadmised ja võimalused nende arendamiseks

Viimases alapeatükis kirjeldatakse ja analüüsitakse intervjuude põhjal MTA ametnike teadmisi ning arutletakse võimaluste üle, kuidas neid edasi arendada. Alapeatükk jaguneb kaheks: esimeses osas kirjeldatakse MTA ametnike teadmisi ning teises osas analüüsitakse intervjuueeritavate arvamusi, kuidas oleks võimalik neid teadmisi arendada. Neljandasse kategooriasse on koondatud andmed MTA ametnike teadmiste kohta lemmikloomade piiriületuse valdkonnas. Selle kategooria alla kuulub kolm koodi, mis iseloomustavad ametnike teadmisi.

Tabel 5. Teadmised (autori koostatud)

Kategooria „Teadmised“
Kood 1 Põhilised teadmised
Kood 2 Eriteadmised
Kood 3 Kogemus

Esimene kood käsitleb põhilisi teadmisi (kood 1), mille kohaselt omavad MTA ametnikud vajalikke teadmisi lemmikloomade piiriületuse kontrollimiseks. Põhilised teadmised hõlmavad lemmiklooma passi kontrollimist, looma üldise seisundi hindamist ja kiibi olemasolu kontrollimist. Need teadmised on olulised põhikontrolli teostamiseks, võimaldades ametnikul tuvastada võimalikke rikkumisi. Põhiliste teadmistega suudab ametnik ennetada lemmikloomade ebaseaduslikku liikumist ja koguda impordimakse. Juhul kui ilmneb rikkumine ning MTA ametnike teadmistest ei piisa, palutakse abi PTA ametnikelt, kellel on spetsiifilised teadmised olukorra lahendamiseks. Intervjuueeritav nr 6 (2024) selgitas *„Tolliametnikel on keskmised teadmised. Keegi kasutab võimalust ja kutsub veterinaari, aga teised on väga pädevad ja ainult kahtluste korral pöörduvad meie poole.“*

Teine tegur, mis kirjeldab MTA ametnike teadmisi lemmiklooma piiriületuse kontrollis, on eriteadmised (kood 2). MTA ametnikel võivad puududa spetsiifilised teadmised, mis võimaldaks neil iseseisvalt igas olukorras toime tulla. Seetõttu on tehtud koostööd ekspertidega, kes saavad nõustada ja abistada olukordades, kus MTA ametnikud vajavad tuge. Intervjuueeritav nr 3 (2024) *„Mingeid eriteadmisi mul ei ole, kui ta, lihtsas keeles öeldes, väga räbal välja näeb, siis võib ikkagi juba arvata, et tal midagi on tervisega korrast ära.“*

Eriteadmised hõlmavad lemmiklooma vanuse ja võimalike haiguste tuvastamist. Vanuse tuvastamine annab ametnikule teavet selle kohta, kas lemmiklooma võidakse transportida üle piiri ärilistel eesmärkidel. Intervjueeritav number 1 (2024) rõhutas: „PTA võiks õpetada, kuidas tuvastada või milliseid märke tähele panna, et mõista, kas loom võib olla haige ja kas ta võib kaasa tuua näiteks haigusi, mida varem pole tuvastatud.”

Viimane tegur kategooriast "teadmised" on kogemus (kood 3). Intervjueeritavad tõid välja, et lemmikloomade kontrolli mõjutavad peamiselt tööalane kogemus ja kogemus lemmiklooma pidamisel. Väheste kogemustega ametnikud tunnevad end sageli ebamugavalt lemmikloomade kontrollimisel, mis omakorda võib viia kontrolli pikendamiseni. Tavaliselt tulevad väheste kogemustega ametnikule appi kolleegid, kes aitavad lemmiklooma kontrollida. Intervjueeritav number 1 (2024) märkis: „Kui inimesel puudub üldine kogemus lemmiklooma pidamisel, siis tal võib puududa ka aimdus sellest, millele tähelepanu pöörata. Isegi kui ta otsustab internetist informatsiooni otsida, ei pruugi ta kohe asjast aru saada. Kogemus on selles valdkonnas väga oluline.”

Viimane kategoorias hõlmab endas tegureid, mis intervjueeritavate arvates aitaksid arendada MTA ametnikel arendada nende teadmisi lemmiklooma piiriületuse osas. Viimases kategoorias on kaks koodi.

Tabel 6. Teadmiste arendamine (autori koostatud)

Kategooria „Teadmiste arendamine“
Kood 1 Koolitused
Kood 2 Ühised operatsioonid

Esimene tegur on koolitused (kood 1). PTA korraldab MTA-le erinevatel teemadel koolitusi, mis aitavad ametnikel arendada oma teadmisi erinevates valdkondades. Intervjueeritavate sõnul ei ole ammu toimunud koolitusi lemmikloomade kohta ning PTA peab rohkem koolitusi tegema. Samuti tõid intervjueeritavad välja, et praktiline koolitus lemmikloomade teemal oleks hea võimalus arendada enda teadmisi ja meelde tuletada varem õpitut. Intervjueeritav number 1 (2024) märkis: „See koolitus peaks olema elav, mitte kuiv seaduste väljavõte, vaid peaks sisaldama ehtsaid näiteid, mis haaraksid ametnikke.” Koolitused on parim viis ametnike teadmiste arendamiseks, kuna juhend ei anna praktilisi teadmisi, mida ametnik vajab, et kontrollida lemmikloomi. Intervjueeritav number 5 (2024) märkis: „Kui ametnikud on läbinud vastava koolituse, peaks neil olema

head teadmised. Kui me aga jääme lootma ainult juhenditele, siis neid teadmisi eriti ei omandata."

Samas tuleks arvestada, et kõik ametnikud ei pruugi saada võimalust koolitusel osaleda. Intervjueeritav number 3 (2024) mainis: *„Regulaarsed koolitused võiksid olla, sest aeg-ajalt, mõne kolme-nelja-viie aasta tagant, neid siiski korraldatakse. Ent meie puhul on olukord selline, et me kõik ei pruugi alati osaleda."* Seetõttu oleks mõistlik koolitust korduvalt korraldada, et kõigil oleks võimalus osaleda.

Koolitused annavad ka veterinaaridele aimu ametnike teadmistest. Intervjueeritav number 2 (2024) märkis: *„Võiks kaaluda lihtsa koolituse läbiviimist, näiteks hindamaks ametniku teadmisi. See võiks anda hea ülevaate sellest, mida ametnikud teavad."* Koolituste kaudu on võimalik saada ausat tagasisidet oma teadmiste kohta.

Teine viis ametnike teadmiste arendamiseks on ühised operatsioonid (kood 2). MTA ja PTA on korraldanud mitmeid ühisoperatsioone, mis on osutunud edukaks mõlema ametkonna jaoks. Kuigi selliseid ühisoperatsioone ei toimu väga tihti, olid intervjueeritavad ühel meelel, et need võiksid toimuda sagedamini kui praegu. *„Meil oli üks ühisoperatsioon Maksu- ja Tolliametiga, see kestis kõigest kaks nädalat, ja me teavitasime avalikkust, et selline ühisoperatsioon toimub,"* märkis intervjueeritav number 2 (2024). Hiljem lisas ta: *„Ühisoperatsioon mõjutas nii drastiliselt, et lemmikloomadega piiriületuste arv on langenud. Kui ühe korra teed midagi ja räägid sellest isegi tuttavatele, et näiteks mulle määrati trahv, siis see paneb inimesi rohkem mõtlema."* Ühised operatsioonid avaldavad olulist mõju teadmiste arendamisele ning loomade piiriületuste reguleerimisele.

Ühised operatsioonid võivad toimuda ka selliselt, et PTA ametnik töötab teatud aja MTA ametnikega koos. Sellised operatsioonid on kasulikud mõlemale osapoolle, kuna need aitavad arendada mitte ainult teadmisi, vaid ka koostööd. Intervjueeritav number 3 (2024) rääkis ühisoperatsioonidest järgmiselt: *„Kindlasti võiks neid olla. Ent lennujaamas sõltub see päevast ja me ei tea ette, millal need toimuvad. Mõni päev võime siin olla kaksteist tundi ja ühtegi lemmiklooma ei näe. Teisel päeval võib aga tulla mitmeid. Isegi ühest ja samast lennukist."* Sellised ühised töövahetused peavad toimuma vastavalt piiripunkti eripärale, arvestades erinevaid piiripunkte.

Ühisoperatsioonidega seoses on murekohaks lemmikloomade liikumiste arv. Juhul kui operatsioon korraldatakse, tuleb arvestada, et lemmikloomi ei pruugi piiriülevalt tulla, mis

vähendab operatsiooni olulisust. Intervjueeritav number 5 (2024) märkis: *"Ühisoperatsioonid ei pruugi olla väga efektiivsed, kuna operatsiooni ajal võib lemmikloomade liikumine olla piiratud."* Ühisoperatsioone korraldades on vajalik hea planeerimine ning on vajalik analüüsida, millal võib lemmikloomi rohkem liikuda. Hea analüüsi tulemusel tõuseb tõenäosus, et operatsioon on edukas ning aitab arendada ametnike teadmisi.

2.3 Järeldused ja ettepanekud

Selles peatükis teeb autor järeldused analüüsitud intervjuude põhjal ning pakub välja ettepanekuid Maksu- ja Tolliameti jaoks, kuidas parandada lemmikloomade piiriületusega seotud riske.

Esimene uurimisküsimus on: Millised on kehtestatud regulatsioonidega kaasnevad riskid ja millised tegurid mõjutavad lemmikloomade kontrolli? Teooria kohaselt hõlmavad peamised riskid lemmikloomade piiriületuses lemmikloomakaubanduse vedu, dokumentide võltsimist ning vaktsineerimisnõuetele mittevastavust (vt käesoleva töö lk 11-19). Need riskid ilmnevad eelkõige isikutega, kes toovad ebaseaduslikult lemmikloomi kolmandatest riikidest ja püüavad teenida lihtsat tulu. Uuringust selgus, et lisaks esinevad riskid ametkondadevahelises koostöös lemmikloomade piiriületusel, mis seavad ohtu rikkumise tuvastamist. Kontrollide käigus selgub, kas lemmiklooma piiriületusega kaasneb rikkumine või mitte. Autor järeldab uuringu tulemustest ja teoorias kirjeldatust, et lemmikloomade piiriületusega seotud riskid on olulised ning ametiasutused peavad neid igapäevaselt maandama ja kaitsema nii Eestis kui ka Euroopa Liidus olevaid lemmikloomi ja turgusid. Nende rikkumiste tuvastamiseks on oluline korraldada lemmikloomade piiriületuse kontrolli tõhusalt. Praegusel hetkel on kontroll enamasti hästi korraldatud, kuid siiski esineb murekohti, mida saaks paremaks muuta.

Uuringu kohaselt lemmiklooma kontrolli mõjutavad tegurid hõlmavad ressursside puudumist, ohtu ametnikule ja volituste puudumist. Ressursside puudumine on peamine tegur, mis mõjutab ametnike võimet kontrolli teostada (vaata käesoleva töö lk 27-28). Kuna MTA ametnike töövaldkond on väga lai, võib neil tihti olla puudus inim- või ajaressurssidest, et olukorrale piisavalt tähelepanu pöörata. See võib viia olukordadeni, kus lemmikloomad koos omanikuga peavad ootama pikka aega, mõjutades sealjuures ka looma heaolu. Ressursside puudumise probleem on sageli lahendamatu, kuna olukord võib olla muutuv.

Teooria ja uuringu kohaselt esineb oht ametnikule olukorras, kus ta peab käsitlema agressiivset lemmiklooma, et kontrollida selle mikrokiipi (vaata käesoleva töö lk 28) või tätoveeringut (vaata käesoleva töö lk 10). Selleks, et lugeda mikrokiipi olukorras, kus loom on agressiivne, antakse mikrokiibi lugeja omanikule ja tema kontrollib mikrokiipi. Seda praktikat kasutatakse igas piiripunktis ja see toimib hästi. Sellest tulenevalt väheneb oluliselt ametnikule avalduv risk, kuna ta ei pea otsest kontakti lemmikloomaga.

Volituste puudumine mõjutab ametnikke ressursside seisukohast, kuna see võib tekitada olukordi, kus ametnikud on hõivatud tegevustega, milleks neil ei ole õigusi (vaata käesoleva töö lk 28). Volituste vajalikkusest saab ülevaate ametiasutuste veebilehtedelt. Kõik eelpool mainitud tegurid, mis mõjutavad lemmiklooma kontrolli, ei sõltu otseselt ametnikust endast, vaid pigem ametkonnast või lemmiklooma omanikust.

Lõputöös püstitatud teine uurimisküsimus on: Millised probleemid esinevad ametkondadevahelises koostöös, mis takistavad avastada lemmikloomade piiriületusele kehtestatud nõuete rikkumisi? Ametkondadevahelises koostöös peamised esinevad probleemid on veterinaaride kättesaadavus, ühiste andmebaaside puudumine, karantiinikeskuste puudumine ja juhendiga seotud mured.

Teooria kohaselt on veterinaaride kättesaadavus murekohaks nii Narva, Koidula kui ka Tallinna lennujaama piiripunktides (vt käesoleva töö lk 20). Koidula ja Tallinna lennujaama piiripunktides on veterinaaride kättesaadavad vaid kokkuleppel. Narva piiripunktis on veterinaaride kättesaadavus igapäevaselt 08:00-17:00. Kuna Luhamaa piiripunkt on tunnustatud, on seal PTA ametnikud kohal igal ajal ja veterinaaride kättesaadavusega probleeme pole. Uuringu tulemusel mõjutab MTA ametnike veterinaaride kättesaadavus (vaata käesoleva töö lk 30), kuna kiire abi puudumisel võib piiriületuse kontroll võtta palju aega. See omakorda vähendab ametnike ressursse teiste tööülesannete täitmiseks. Ametnikud peavad saama kiiret tuge, et tagada nii omaniku, ametniku kui ka lemmiklooma heaolu. Veterinaarid peavad olema kättesaadavad väljakutsel, et vähendada lemmiklooma kontrolliga seotud ajalist ressursi. Kui veterinaarid on kättesaadavad väljakutsel, tagab see kindluse MTA ametnikele, et abi on kiirelt kättesaadav ja nad ei pea vajadusel pikalt abi ootama. Samuti vähendaks see nii lemmiklooma kui ka omaniku ooteaega piiripunktis ning võimaldaks neil kiiremini piiri ületada.

Uuringust tulenevalt võib ühiste andmebaaside puudumise tõttu info jääda vahel ühe ameti juures ja mitte jõuda teise ameti kätte, mis omakorda võib takistada teatud tööülesannete täitmist (vt käesoleva töö lk 30-31). Ühised andmebaasid on olulised, et tagada mõlema ameti juurdepääs ühtsele infopildile. Ühise andmebaasi loomine vähendaks riske seoses infoedastusega ning võimaldaks ametitel saada paremat ülevaadet lemmikloomade piiriületusega seotud riskidest. Samuti aitaks ühine andmebaas tuvastada isikuid, kes süstemaatiliselt toovad lemmikloomi kolmandatest riikidest ning püüavad vältida Eestis ja Euroopa Liidus kehtivate regulatsioonide järgimist. Seega on oluline, et MTA ja PTA looksid ühise andmebaasi, mis võimaldaks sujuvat lemmikloomade piiriületuse kontrolli.

Uuringu kohaselt on tunnustatud karantiinikeskuste puudumine tõsine murekoht, kuna rikkumise korral ei ole võimalik lemmiklooma kuhugi paigutada ning iga kord, kui avastatakse rikkumine, tuleb sellega tegeleda nagu esmakordselt (vaata käesoleva töö lk 31-32). Tunnustatud karantiinikeskuste olemasolu muudaks rikkumisega tegelemise mõlema ametkonna jaoks lihtsamaks. Tunnustatud karantiinikeskuse olemasolul oskaksid ametnikud kergemini ja kiiremini tegutseda, mis omakorda vähendaks reisija ja looma ooteaega piiripunktis. Tunnustatud karantiinikeskuse väljatöötamine on vajalik ametkondadevahelise koostöö arendamiseks ja koostöö veelgi sujuvamaks muutmiseks.

Uuringust tulenevalt on viimane murekoht ametkondadevahelises koostöös juhend (vaata käesoleva töö lk 31). Praegu on juhend pikk ja sealt on keeruline vajalikku infot üles leida. Selleks, et ressursse kokku hoida, on vaja töötada välja kerge spikker või skeem, mis toetaks ametnikku lemmiklooma kontrollimisel. Spikker peaks olema suhteliselt lühike ning sealt peaks kogu vajalik info olema kättesaadav. Kui selle spikriga tuvastatakse, et midagi on valesti, siis võetakse kasutusele juhend, milles on kõik täpsemalt lahti kirjutatud. Selleks, et spikker saaks valmida, peaksid MTA ametnikud andma tagasisidet PTA ametnikele juhendi osas.

Lõputöö kolmas ja viimane püstitatud uurimisküsimus on: Millised on MTA ametnike teadmised lemmikloomade piiriületuse rikkumiste tuvastamiseks? Intervjuudest lähtudes on üldiselt MTA ametnikel põhilised teadmised, et kontrollida lemmiklooma piiriületust (vaata käesoleva töö lk 33). Nende teadmistega suudavad ametnikud tuvastada, kas lemmiklooma piiriületusega võidakse panna toime rikkumine. Kui on tekkinud rikkumise kahtlus, siis nad kutsuvad appi PTA ametnikud, kes nõustavad ja abistavad neid.

MTA ametnikel ei ole eriteadmisi, mis aitaksid neil tuvastada, kas loom võib olla haige ja kui vana loom võib olla (vaata käesoleva töö lk 33). See seab ohtu nii Eestis kui ka EL-is olevaid lemmikloomi, kuna dokumentide ja maksudega võib kõik korras olla, aga lemmikloom võib olla haige ning teadmiste puudumise tõttu ametnik ei pruugi seda märgata ja lubab lemmiklooma sisse. Kogemused mängivad samuti väga suurt rolli lemmiklooma kontrollimisel, kuna see aitab märgata ja tuvastada rohkem tegureid ja asju. Selleks, et ametnik saaks kogemusi, peab ta teostama rohkem kontrole ja töötama koos kogemustega kolleegidega.

Uuringust tulenevalt on võimalik eriteadmisi ja kogemusi omandada ka PTA ametnikelt (vaata käesoleva töö lk 35-36). Selleks, et MTA ametnikud areneksid lemmiklooma teemal, on vajalik korraldada koolitusi, kus õpetatakse, mida peaks jälgima lemmiklooma piiriületusel. Koolitused peaksid olema kohandatud vastavalt piiripunktile, võttes arvesse piiripunktide eripärasid. Antud töö autor usub, et teadmiste arendamiseks on kasulik teha ka ühisoperatsioone, kus MTA ja PTA ametnikud kontrollivad koos lemmiklooma piiriületust. See aitab mitte ainult arendada teadmisi, vaid ka koostööd ametkondade vahel.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö uurimisprobleem oli sõnastatud küsimusena: Kas ametkondadevaheline koostöö lemmikloomade piiriületuse kontrollimisel on hästi korraldatud? Eesmärgiks oli selgitada praegune ülesannete jaotus lemmikloomade piiriületuse korraldamisel erinevate ametkondade vahel ning tuvastada sellega seotud riskid. Selleks, et lahendada uurimisprobleemi ning jõuda eesmärgini, viidi läbi intervjuud Maksu- ja Tolliameti, Põllumajandus- ja Toiduameti ametnikega ning küsiti ühte küsimust Politsei- ja Piirivalve ametnikult. Lõppvalimi moodustasid neli Maksu- ja Tolliameti ametnikku, kaks Põllumajandus- ja Toiduameti ning üks Politsei- ja Piirivalveameti ametnik.

Vastavalt uurimisprobleemile moodustati kolm täpsustavat uurimisküsimust. Esimene neist oli: Millised on lemmiklooma piiriületusega kaasnevad riskid ja mis tegurid mõjutavad lemmikloomade kontrolli? Käesoleva töö teooria osas on kirjeldatud kehtestatud regulatsioone ja nendega kaasnevaid riske. Esimesele uurimisküsimusele vastust otsides leiti, et kõige suurem risk lemmiklooma piiriületuses on dokumentide võltsimine. Lemmiklooma dokumente võltsitakse peamiselt ärilise liikumise varjamiseks, mis võib kaasa tuua impordimaksudest kõrvalehoidumise. Illegaalne lemmikloomade vedu on viimastel aastatel olnud tõusutrendis, mistõttu on oluline tuvastada need rikkumised piiril, et kaitsta Eesti ja Euroopa Liidu turge. Uurimisküsimusele vastust otsides leiti, et ametnikku mõjutab kõige rohkem ressursside puudus, mis võib omakorda mõjutada lemmiklooma kontrolli teostust. MTA ametniku töövaldkond on väga lai ja seetõttu võib tihtipeale esineda puudust ajast, inimestest ning spetsiifilistest teadmistest. Need tegurid ilmnevad eriti selgelt keerukate juhtumite korral, kus enamik ametnikke peab samaaegselt nendega tegelema.

Teine uurimisküsimus oli: Millised probleemid esinevad ametkondadevahelises koostöös, mis takistavad avastada lemmikloomade piiriületusele kehtestatud nõuete rikkumisi? Intervjuudest tuli välja, et peamised probleemid ametkondadevahelises koostöös on ühtsete reeglite puudumine, veterinaaride kättesaadavus, ühtsete andmebaaside puudumine, juhendi pikkus ja tunnustatud karantiinikeskuste puudumine. Praegu kontrollivad mõlemad ametkonnad neile vajalikke tegureid, mistõttu tekivad tihtipeale arusaamatused kontrolli käigus. Kuna peamist kontrolli teostavad MTA ametnikud, kuna nad asuvad piiril, on oluline, et mõlemad ametkonnad saaksid kontrolli käigus ühtselt aru

kontrollieesmärgist. Veterinaaride kättesaadavuse probleem esineb Narva, Koidula ja Tallinna Lennujaama piiripunktides, kuna seal on PTA ametnikud kättesaadavad väljakutsel teatud kellaaegade. See olukord tekitab probleeme MTA ametnikele, kuna nad võivad vajada abi, kuid abi pole kättesaadav. Veterinaarid peavad olema kättesaadavad väljakutsel, et vähendada lemmiklooma kontrolliga seotud ajalist ressursi. Ühised andmebaasid on vajalikud sujuvaks infovahetuseks, et mõlemad ametkonnad saaksid ühtselt ja kiiresti juhtumipõhiselt infot vahetada. Tihti jääb info ametkondade vahel saamata, kuna ametnikud ei tea, kellele infot rikkumise korral edastada. Praegu on juhend pikk ja sealt on keeruline vajalikku infot üles leida. Selleks, et ressursse kokku hoida, on vaja töötada välja kerge spikker või skeem, mis toetaks ametnikku lemmiklooma kontrollimisel ning aitaks ametnike ressursse kokku hoida. Tunnustatud karantiinikeskuste puudumine on tõsine murekoht lemmiklooma piiriületuse kontrollimisel, kuna rikkumise korral ei ole võimalik lemmiklooma kuhugi paigutada ning iga kord, kui avastatakse rikkumine, tuleb sellega tegeleda nagu esmakordselt. Tunnustatud karantiinikeskuste olemasolu muudaks rikkumisega tegelemise mõlema ametkonna jaoks lihtsamaks. Tunnustatud karantiinikeskuse olemasolul oskaksid ametnikud kergemini ja kiiremini tegutseda, mis omakorda vähendaks reisija ja looma ooteaega piiripunktis.

Kolmas uurimisküsimus oli: Millised on MTA ametnike teadmised lemmikloomade piiriületuse rikkumiste tuvastamiseks? Intervjuude analüüsi põhjal võib väita, et MTA ametnikel on põhilised teadmised lemmikloomade piiriületuse kontrollimiseks. Nende teadmistega suudavad nad tuvastada rikkumisi ja vajadusel reageerida, kaasates abi saamiseks PTA ametnikke. Kuid põhilistest teadmistest jääb väheks, et tuvastada, kas lemmikloom võib olla haige. Võrreldes MTA ametnikega omavad PTA ametnikud spetsiifilisemaid teadmisi ja kogemusi, mis aitavad lahendada olukorra täielikult. Eriteadmised aitavad märgata rohkem detaile, mis võib olla kasuks lemmiklooma piiriületuse rikkumise tuvastamisel. Selleks, et MTA ametnikud suudaksid efektiivselt tuvastada lemmikloomadega seotud rikkumisi, on vajalikud koolitused ja ühisoperatsioonid, kus PTA ametnikud aitaksid arendada MTA ametnike teadmisi. Selliste tegevuste abil võivad paraneda mitte ainult ametnike individuaalsed teadmised, vaid ka ametkondadevaheline koostöö, kuna siis teavad MTA ametnikud, kelle poole vajadusel pöörduda ja infot jagada. MTA ametnike teadmiste arendamine on autori arvates vajalik, et korraldada efektiivset kontrolli lemmikloomade piiriületusel.

Autori arvates sai lõputöös püstitatud eesmärk täidetud, selgitades praegust ülesannete jaotust lemmikloomade piiriületuse korraldamisel erinevate ametkondade vahel ning tuvastades sellega seotud riskid. Antud töö autor leiab, et ametkondadevaheline koostöö lemmikloomade piiriületuse kontrollimisel on üldiselt hästi korraldatud, kuid siiski esineb probleeme, mida ametid peavad lahendama, et muuta koostöö veelgi paremaks.

SUMMARY

The research problem of this thesis was formulated as a question: Is interagency cooperation well organized in the control of cross-border movement of pets? The objective was to clarify the current distribution of tasks in organizing the cross-border movement of pets among various agencies and to identify associated risks. In order to solve the research problem and achieve the objective, interviews were conducted with officials from the Tax and Customs Board, officials from the Agricultural and Food Board, and one question was asked to an official from the Police and Border Guard Board. The final sample consisted of four officials from the Tax and Customs Board, two officials from the Agricultural and Food Board, and one official from the Police and Border Guard Board.

In accordance with the research problem, three specific research questions were formulated. The first one was: What are the risks associated with the cross-border movement of pets and what factors influence the control of pets? In the theoretical part of this study, established regulations and associated risks are described. In seeking an answer to the first research question, it was found that the greatest risk in the cross-border movement of pets is document forgery. Pet documents are mainly falsified to conceal commercial movement, which may lead to evasion of import duties. Illegal transportation of pets has been on the rise in recent years, making it crucial to identify these violations at the border to protect the markets of Estonia and the European Union. In seeking an answer to the research question, it was found that the lack of resources has the greatest influence on officials, which in turn may affect the execution of pet control. The field of work of Tax and Customs Board officials is very broad, and therefore there may often be a shortage of time, people, and specific knowledge. These factors become particularly evident in complex cases, where most officials must deal with them simultaneously.

The second research question was: What problems occur in interagency cooperation that hinder the detection of violations of the requirements established for the cross-border movement of pets? Interviews revealed that the main problems in interagency cooperation are the lack of uniform rules, availability of veterinarians, absence of unified databases, length of guidelines, and lack of recognized quarantine centers. Currently, both agencies control the factors necessary for them, which often leads to misunderstandings during inspections. Since the main inspections are carried out by Tax and Customs Board

officials located at the border, it is important for both agencies to have a common understanding of the inspection objectives. The problem of veterinarian availability arises at the Narva, Koidula, and Tallinn Airport border crossings, as veterinary officials are available by appointment only at certain times. This situation creates problems for Tax and Customs Board officials who may need assistance but cannot access it. Veterinarians need to be available on call to reduce the time resources associated with pet inspections. Unified databases are necessary for smooth information exchange so that both agencies can exchange information promptly and uniformly on a case-by-case basis. Often, information is not received between agencies because officials do not know whom to report violations to. Currently, the guidelines are lengthy, and it is difficult to find the necessary information. To save resources, a simple reference or scheme supporting officials in pet inspections and helping to save officials' resources needs to be developed. The absence of recognized quarantine centers is a serious concern in the control of the cross-border movement of pets, as in the event of a violation, there is nowhere to place the pet, and each time a violation is detected, it must be dealt with as if it were the first time. The existence of recognized quarantine centers would make dealing with violations easier for both agencies. With recognized quarantine centers in place, officials would be able to act more easily and quickly, thereby reducing the waiting time for travelers and pets at the border crossing.

The third research question was: What are the knowledge levels of Tax and Customs Board officials in detecting violations related to the cross-border movement of pets? Based on the analysis of interviews, it can be argued that Tax and Customs Board officials have basic knowledge of controlling the cross-border movement of pets. With this knowledge, they can identify violations and, if necessary, react by involving veterinary officials. However, their basic knowledge may not be sufficient to detect whether a pet may be ill. In comparison, veterinary officials possess more specific knowledge and experience, which helps in resolving situations comprehensively. Specialized knowledge helps notice more details, which can be advantageous in identifying violations related to the cross-border movement of pets. For Tax and Customs Board officials to effectively detect violations related to pets, training and joint operations where veterinary officials help develop the knowledge of Tax and Customs Board officials are necessary. Through such activities, not only can the individual knowledge of officials improve, but also interagency cooperation, as Tax and Customs Board officials

would then know whom to turn to and share information with if necessary. The development of knowledge among Tax and Customs Board officials is necessary, in the author's opinion, to organize effective control over the cross-border movement of pets.

The author believes that the objective set in the thesis was achieved by clarifying the current distribution of tasks in organizing the cross-border movement of pets among various agencies and identifying associated risks. The author of this thesis finds that interagency cooperation in the control of the cross-border movement of pets is generally well organized, but there are still problems that the agencies must solve to improve cooperation further.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Benka, V. A. W., 2015. Ear tips to ear tags: Marking and identifying cats treated with non-surgical fertility control. *Journal of Feline Medicine and Surgery*, 17(9), pp. 808-815.

Bergeron, R., Scott, S. S., Émond, J. P., Mercier, F., Cook, N. J. & Schaefer, A. L., 2002. Physiology and behavior of dogs during air transport. *Canadian Journal of Veterinary Research*, 66(3), pp. 211–216.

Campbell, S., Greenwood, M., Prior, S., Shearer, T., Walkem, K., Young, S., Bywaters, D., Walker, K., 2020. Purposive sampling: complex or simple? Research case examples. *Journal of Research in Nursing*, 25(8), pp. 653-654.

Cliquet, F., Picard-Mayer, E. & Robardet, E., 2014. Rabies in Europe: what are the risks?. *Expert Review of Anti-infective Therapy*, 12(8), pp. 905-908.

Diamantopoulou, G., 2019. Animal health law: A power tool against illegal puppy trade?. *Euractiv*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.euractiv.com/section/agriculture-food/opinion/animal-health-law-a-power-tool-against-illegal-puppy-trade/> [Kasutatud 31.12.2023].

Domdouzis, K., Kumar, B. & Anuba, C.J., 2007. Radio-Frequency Identification (RFID) applications: A brief introduction. *Advanced Engineering Informatics*, 21(4), pp. 350-355

Fooks, A.R. & Johnson, N., 2015. Jet set pets: examining the zoonosis risk in animal import and travel across the European Union. *Veterinary Medicine: Research and Reports*, 6, pp. 17-25.

Francisco, V. T., Butterfoss, F.D. & Capwell, E. M., 2001. Key Issues in Evaluation: Quantitative and Qualitative Methods and Research Design. *Health Promotion Practice*, 2(1), pp. 20-23.

Euroopa parlamendi ja nõukogu määrus nr 2016/429 (2016)

Euroopa parlamendi ja nõukogu määrus nr 576/2013 (2013)

- European Commission, 2020. *Illegal movement of pets – EU Food Fraud Network perspective*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://food.ec.europa.eu/system/files/2021-02/reg-com_ahw_20201214_pres_ill-mov-pet_eur.pdf [Kasutatud 31. 12. 2023].
- European Commission, 2023. *Illegal trade of cats & dogs EU enforcement action*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://food.ec.europa.eu/system/files/2023-12/agri-fraud_report_Illegal-trade_cats-dogs.pdf [Kasutatud 31. 12. 2023].
- Gautret, P., Ribadeau-Dumas, F., Parola, P., Bruqui, P. & Bourhu, H., 2011. Risk for Rabies Importation from North Africa. *Emerging Infectious Diseases*, 17(12), pp. 2187–2193.
- Goodwin, K., Rand, J., Morton, J., Uthappa, V & Walduck, R., 2018. Email Reminders Increase the Frequency That Pet Owners Update Their Microchip Information. *Animals*, 8(2), pp. 1-29.
- Gössling, S., Scott, D. & Hall, C.M., 2021. Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(1), pp. 1–20.
- Hailemichael, D.D., Edessa, G. K. & Koya, P. R., 2022. Effect of Vaccination and Culling on the Dynamics of Rabies Transmission from Stray Dogs to Domestic Dogs. *Journal of Applied Mathematics*, pp. 1-14.
- Holmes, D., 2015. Pet passport compliance: non-commercial and commercial travel. *Veterinary Ireland Journal*, 5(11), p. 511.
- Jalongo, M. R., 2021, Pet Keeping in the Time of COVID-19: The Canine and Feline Companions of Young Children. *Early Child Education Journal*, 51, pp. 1067-1077.
- Jõemägi, T., 2012. *Inimeste teadlikkus tollis kehtivatest keeldudest ja piirangutest. Lõputöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Laherand, M-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.
- Maher, J. & Wyatt, T., 2021. European illegal puppy trade and organised crime. *Trends in Organized Crime*, 24(4), pp. 506–525.
- Mailles, A., Boisseleau, D., Dacheux, L., Michalewicz, C., Gloaguen, C., Poncon, N., Bourhy, H., Callon, H., Vaillant, V., Dabosville, I. & Morineau Le Houssine, P., 2011. Rabid dog illegally imported to France from Morocco, August 2011. *European Communicable Disease Bulletin*, 16(33), pp. 1-3

Maksu- ja Tolliamet, 2021. *MTA ja PTA korraldavad ühisoperatsiooni „Lemmikloomad turvaliselt Eestisse“*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/uudised/mta-ja-pta-korraldavad-uhisoperatsiooni-lemmikloomad-turvaliselt-estisse> [Kasutatud 31.10.2023].

Mcgreevy, P., Masters, S., Richards, L., Magalhaes, R.J.S., Peaston, A., Comps, M., Irwin, P.J., Lloyd, J., Croton, C., Wylie, C. & Wilson, B., 2019. Identification of Microchip Implantation Events for Dogs and Cats in the VetCompass Australia Database. *Animals : an open access journal from MDPI*, 9(7), pp. 1-10.

Moriarty, L., 2012. Microchip identification of pets – are you doing the best for the pets under your care?. *Veterinary Ireland Journal*, 2(9), p. 432.

Nicholas, J., Conrad, F., Daniel, H., Müller, T. & Fooks, A.R., 2011. Imported Rabies, European Union and Switzerland, 2001-2010. *Emerging Infectious Diseases*, 17(4), pp. 753-754.

Olev, A. & Alumäe, T., 2022. Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service. *Baltic HLT* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://bark.phon.ioc.ee/webtrans/> [Kasutatud 24.03.2024].

Picard-Meyer, E., Fediaevsky, A., Servat, A. & Cliquet, F., 2013. Surveillance de la rage animale en France mé tropolitaine. *Bull Epidemiol Sante Anim – Alimentation*, 2013(60), pp. 12-18.

Pickvisa, 2021. *What are the rules to travel with pets?*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://pickvisa.com/blog/what-are-the-rules-to-travel-with-pets#european-union> [Kasutatud 21.10.2023].

Põllumajandus- ja Toiduamet, 2022. *Põllumajandus- ja Toiduameti aastaraamat, 2022*. [Võrgumaterjal] Leitav: file:///C:/Users/juhan/Downloads/PTA%20aastaraamat_2022.pdf [Kasutatud 13.02.2023].

Põllumajandus- ja Toiduamet, 2023a. *Lemmikloomaga reisimine*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://pta.agri.ee/tarbijale-ja-eraisikule/lemmikloomad/lemmikloomaga-reisimine> [Kasutatud 17.10.2023].

Põllumajandus- ja Toiduamet, kuupäev puudub. *Loomade ja loomsete saaduste impordiks lubatud piiripunktid*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://pta.agri.ee/loomade-ja-loomsete-saaduste-impordiks-lubatud-piiripunktid> [Kasutatud 27.12.2023].

Põllumajandus- ja Toiduamet, 2023b. *Marutaud*. [Võrgumaterjal] Leitav <https://pta.agri.ee/tarbijale-ja-eraisikule/lemmikloomad/marutaud#milline-on-marutaudi> [Kasutatud 20.12.2023].

Põllumajandus- ja Toiduamet, 2020. *Zoonoos – loomahaigus, mis võib kanduda inimesele*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://pta.agri.ee/zoonoos-loomahaigus-mis-voib-kanduda-inimesele> [Kasutatud 10.04.2024].

Randoshkina, A., 2017. *Maksu- ja Tolliameti ning Politsei- ja Piirivalveameti ametnike töökorralduse muutus Narva piiri näitel. Lõputöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia

Sanda, G.G., 2022. World tourism, severely affected by the covid-19 pandemic. *Annals of 'Constantin Brancusi' University of Targu-Jiu. Economy Series / Analele Universităţii 'Constantin Brâncuşi' din Târgu-Jiu Seria Economie*, pp. 241-244.

Schweighofer-Stuckenberg, A., 2012. Using tattoos to identify neutered pets. *Veterinary Ireland Journal*, 2(11), pp. 560-562.

Scott, P., Hack, P. & Heneghan, K., 2015. Practical issues surrounding microchips and the Microchipping of Dogs (England) Regulations. *UK-Vet Companion Animal*, 20(6), pp. 347-351.

Statistikaamet, 2022. *Eesti elanikud reisivad sama hoogsalt nagu viis aastat tagasi*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.stat.ee/et/uudised/eesti-elanikud-reisivad-sama-hoogsalt-nagu-viis-aastat-tagasi> [Kasutatud 17.10.2023].

Terviseamet, kuupäev puudub. *Nakkushaigused*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.terviseamet.ee/et/nakkushaigused-a-u/nakkushaigused> [Kasutatud 11.04.2024].

Veterinaarseadus (2021), RT I, 30.06.2023, 103

Veterinaar- ja toiduamet, 2020. *Veterinaar- ja Toiduameti põhivaldkondade ja üldjuhtimise 2020. aasta kokkuvõte*. [Võrgumaterjal] Leitav: <file:///C:/Users/juhan/Downloads/Veterinaar-%20ja%20Toiduameti%202020.%20a%20kokkuv%C3%B5te.pdf> [Kasutatud 13.02.2023].

Weese, J. S., 2017. Rabies Exposure in Humans & Pets. *Veterinary Team Brief*, 5(6), pp. 37-40.

World Health Organization, 2023. *Rabies*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/rabies> [Kasutatud 20.12.2023].

World Organisation for Animal Health, 2013, *Global Strategies for animal disease control*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.woah.org/app/uploads/2021/03/bull-2013-3eng.pdf#%5B%7B%22num%22%3A304%2C%22gen%22%3A0%7D%2C%7B%22name%22%3A%22Fit%22%7D%5D> [Kasutatud 26.12.2024].

Õunapuu, L., 2014. Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu Ülikool. [Võrgumaterjal] Leitav: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf [Kasutatud 02.01.2023].

Yle News, 2020. *Finland's Helsinki Airport debuts toilet facilities for pets*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://yle.fi/a/3-11157499> [Kasutatud 27.12.2023].

Your Europe, 2023. *KKK - Lemmikloomade ja muude loomadega reisimine ELis*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://europa.eu/youreurope/citizens/travel/carry/animal-plant/faq/index_et.htm [Kasutatud 17.10.2023].

Lisa 1. Intervjuu koodipuu

Uurimisküsimus	Kategooria	Koodid	Allikad	Sagedus
Millised on kehtestatud regulatsioonidega kaasnevad riskid ja mis tegurid mõjutavad lemmikloomade kontrolli?	1.Kehtestatud regulatsioonidega kaasnevad riskid	Dokumentide võltsimine	6	21
		Kaubandusliku liikumise varjamine	4	14
		Tagasisaatmise võimalus raskendatud	2	5
		Impordimaksud	4	11
	2.Lemmiklooma kontrolli mõjutavad tegurid	Ressursside puudumine	6	18
		Oht ametnikule	4	7
		Volituste Puudumine	2	3
Millised probleemid esinevad ametkondadevahelises koostöös, mis takistavad avastada lemmikloomade piiriületusele kehtestatud nõuete rikkumisi?	3.Koostöö	Ühtsed reeglid	5	17
		Veterinaaride kättesaadavus	4	12
		Andmebaasid	3	8
		Juhend	6	13
		Karantiini keskused	3	5
Millised on MTA ametnike teadmised lemmikloomade piiriületuse rikkumiste tuvastamiseks?	4. Teadmised	Põhilised teadmised	6	15
		Eriteadmised	5	9
		Kogemus	3	5
	5.Teadmiste arendamine	Koolitused	6	9
		Ühised operatsioonid	2	5

Lisa 2. Uurimisküsimuste seos intervjuu küsimustega

Uurimisküsimus	Intervjuu küsimus
Millised on kehtestatud regulatsioonidega kaasnevad riskid ja mis tegurid mõjutavad lemmikloomade kontrolli?	<p>Mis on kõige raskem asi lemmikloomade kontrollil?</p> <p>Millised rikkumised esinevad kõige sagedamini lemmikloomade piiriületusel?</p> <p>Kuidas oleks võimalik ennetada neid rikkumisi?</p> <p>Kui tihti avastatakse võltsitud lemmikloomade dokumente?</p> <p>Millised tegurid mõjutavad kõige rohkem lemmikloomade kontrolli (närviline loom, vähesed teadmised jne)?</p>
Millised probleemid esinevad ametkondadevahelises koostöös, mis takistavad avastada lemmikloomade piiriületusele kehtestatud nõuete rikkumisi?	<p>Kas teie arvates on praegune töö jaotus lemmikloomade piiriületuse kontrollis ametkondade vahel hästi korraldatud?</p> <p>Kuidas te hindate MTA ja PTA koostööd lemmikloomade piiriületusel?</p> <p>Millised probleemid esinevad kõige sagedamini MTA ja PTA koostöö vahel lemmikloomade piiriületusel?</p> <p>Kuidas teie arvates võiks olla lemmikloomade kontroll piiriületusel korraldatud?</p> <p>Kuidas te hindate juhendeid, mis aitavad kontrollida lemmikloomade piiriületust?</p>
Millised on MTA ametnike teadmised lemmikloomade piiriületuse rikkumiste tuvastamiseks?	<p>Mida te kontrollite lemmikloomade piiriületuse juures?</p> <p>Kuidas te hindate raskuselt lemmikloomade piiriületuse kontrolli?</p> <p>Kas te oskate tuvastada, kui lemmikloom on haige?</p> <p>Kuidas te veendute selles, et lemmikloomi veetakse mitteärilisel eesmärgil?</p> <p>Kas te pöörate erilist tähelepanu loomale, kes tuleb riigist, kus levib marutaud?</p> <p>Kas pöörate enda kontrolle tehes tähelepanu ka loomade heaolule?</p> <p>Kas te teate kuidas käituda nõuetele mittevastava loomaga?</p> <p>Kuidas te hindate ametnike teadmisi lemmikloomade kontrolli osas?</p> <p>Millised on võimalused, et arendada ametnike teadmisi lemmikloomade kontrolli osas?</p>